

Masarykova univerzita
Ekonomicko-správní fakulta
Studijní obor: Regionální rozvoj a správa

HISTORIE A SOUČASNOST OSTRAVSKÉHO PRŮMYSLU

HISTORY AND TODAY'S OF OSTRAVA INDUSTRY

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

RNDr. Josef KUNC, Ph.D.

Autor:

Michaela ANTUŠÁKOVÁ

Brno 2013

MASARYKOVA UNIVERZITA
Ekonomicko-správní fakulta

Katedra regionální ekonomie a správy

Akademický rok 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Pro: **ANTUŠÁKOVÁ Michaela**

Obor: Regionální rozvoj a cestovní ruch

Název tématu: **Historie a současnost ostravského průmyslu**

History and todays of Ostrava industry

Zásady pro vypracování

Problémová oblast: průmyslová výroba, Ostrava

Cíl práce: Cílem práce je socioekonomická analýza vzniku, vývoje, současného stavu a perspektiv průmyslové výroby v městě Ostravě.

Postup práce a použité metody: Postup práce je založen jednak na teoreticko-metodických základech (studium dostupné odborné literatury, tematicky zaměřených studií a pramenů, odborné terminologie), ale také na praktických výstupech (především práce s daty a informacemi, analýza, komparace a interpretace zjištěných poznatků apod.) Důraz bude kladen na transformaci průmyslové základny města Ostravy po roce 1990. Jako ukázkou transformace a aktuálních trendů ve výrobním zaměření okresu je možné využít vybraný průmyslový podnik či několik podniků k případové studii. Použité metody jsou standardní, jedná se zejména o stručné zhodnocení dostupné odborné literatury, studií a pramenů - v kontextu historického vývoje i současného stavu, sběr, třídění, analýza a interpretace dat a informací, na což navazuje komparace a syntéza, příp. zobecnění. Doporučuje se analyticko-komparativní přístup.

Rozsah grafických prací: dle potřeby

Rozsah práce bez příloh: 35 – 40 stran – bakalářská práce

Seznam odborné literatury:

- KLUSÁČEK, Petr. Down-scaling of bituminous coal mining, restructuring of steel works and heavy engineering in the Ostrava region. Brno, 2005. ISSN 1210-8812.
- MIŠTERA, Ludvík. *Geografie regionů České republiky*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1997. 166 s. ISBN 80-7082-334-8.
- MIŠTERA, Ludvík. *Geografie závodů*. 311 s.,
- *Industriální soubory v Ostravě vybrané k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO*. ISBN 9788085034011.
- MUSIL, Libor a Pavel KLVACĚ. Jak vnímají pracovníci průmyslu přírodu a krajinu Ostravska? In *Průmyslová krajina - Sborník referátů z odborné konference*. Vyd. 1. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2004. s. 195-204, 10 s. ISBN 80-7248231-9.
- KREJČÍ, Tomáš, Petr KLUSÁČEK a Helena LORENCOVÁ. Je možné přiřazovat Brno a Ostravu mezi tzv. "shrinking cities"? In *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference "Region v rozvoji společnosti 2009"*. první. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2009. s. 144-150, 7 s. ISBN 978-80-7375-330-6.
- KUNC, Josef, Petr KLUSÁČEK a Stanislav MARTINÁT. Percepce a lokalizace urbánních brownfields: podobnosti a rozdíly na příkladu Brna a Ostravy. *Urbanismus a územní rozvoj*, Brno: Ústav územního rozvoje, 2011, XIV, 1/2011, s. 13-17. ISSN 1212-0855.
- KLUSÁČEK, Petr. *Průběh restrukturalizace vybraných průmyslových podniků na Ostravsku*. Brno: Ústav Geoniky AV ČR, 2005. 6 s. ISBN 80-86407-05-5.
- MUSIL, Jiří, Lubomír KOTAČKA a Květa HRUBÁ. *Průmyslové město v názorech jeho obyvatel : sociologická anketa v Ostravě*. Vyd. 1. Praha: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1967. 105 s.
- MAREŠ, Jaroslav. *Průmyslové regiony ČSR*. Praha: Academia, 1980. 82 s. + 3.
- VAISHAR, Antonín, Petr KLUSÁČEK, Tomáš KREJČÍ, Stanislav MARTINÁT, Nina PAVELČÍKOVÁ, Jana POSPÍŠILOVÁ a Jana ZAPLETALOVÁ. *Současný vývoj vnitřních částí Brna a Ostravy*. 1. vyd. Brno: Ústav Geoniky AV ČR, v. v. i., 2009. 136 s. Studia Geographica 100. ISBN 978-80-86407-69-2.
- MIKULÍK, Oldřich. *Vliv průmyslu na životní prostředí Ostravska*. 1974. 73 s.
- PAVLICA, Tomáš. *Základní tendence a etapy vývoje ostravské průmyslové oblasti do roku 1910*. 1990. 305 s.

Vedoucí bakalářské práce: **RNDr. Josef Kunc, Ph.D.**

Datum zadání bakalářské práce: **28. 11. 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce a vložení do IS je uveden v platném harmonogramu akademického roku.

.....
vedoucí katedry

.....
děkan

V Brně dne 28. 11. 2012

Jméno a příjmení autora:	Michaela Antušáková
Název bakalářské práce:	Historie a současnost ostravského průmyslu
Název práce v angličtině:	History and todays of Ostrava industry
Katedra:	Regionální rozvoj a správa
Vedoucí bakalářské práce:	RNDr. Josef KUNC, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Anotace

Předmětem bakalářské práce „Historie a současnost ostravského průmyslu“ je analýzu vzniku, vývoje a současného stavu průmyslové výroby v Ostravě. První část se zabývá historií těžkého průmyslu. Konkrétně popisují počátky důlní činnosti, hutnictví a strojírenství. Další část je zaměřena na hlavní rysy a dopady transformace. Srovnávám v ní dobu před rokem 1989 a po něm, uvádím hlavní změny a trendy v oblasti průmyslové výroby. V závěru práce se zmiňuji o potenciálu průmyslových zón a potřebě regenerace starých průmyslových objektů pro jejich další využití.

Annotation

The goal of the submitted thesis „History and todays of Ostrava industry“ is an analysis of the origin, development and current situation of industrial production in Ostrava. At first part I attend a history of heavy industry. Specifically I describe beginning of minning, metalurgy and engineering. Next part is focused on the main features and implications of transformation. I compare a situation of industrial production in period before and after year 1989. I present the main changes and trends of production in Ostrava. At the conclusion of work I mention potential industrial zones and the need for regeneration of the old industrial buildings for their further application.

Klíčová slova

Historie, současnost, těžký průmysl, transformace, průmyslové zóny, brownfields

Keywords

History, todays, heavy industry, transformation, industrial zones, brownfields

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Historie a současnost ostravského průmyslu vypracovala samostatně pod vedením RNDr. Josefa Kunce, Ph.D. a uvedla v ní všechny použité literární a jiné odborné zdroje v souladu s právními předpisy, vnitřními předpisy Masarykovy univerzity a vnitřními akty řízení Masarykovy univerzity a Ekonomicko-správní fakulty MU.

V Brně dne 17. května 2013

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala RNDr. Josefovi Kuncovi, Ph.D. za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Speciálně děkuji rodině a přátelům za všestranné připomínky a poskytnutí vlastních zkušeností, kterými obohatili mou práci.

Obsah:

Úvod	- 9 -
Metodika práce a zdroje dat	- 10 -
1. Profil města	- 11 -
1.1 Základní údaje	- 11 -
1.2 Vznik a historie města	- 11 -
2. Počátek průmyslu na území Ostravska	- 13 -
2.1 Důlní činnost a vývoj hutnictví	- 13 -
2.1.1 Historický přehled dolů na Ostravsku	- 15 -
2.2 Hutnictví a strojírenství	- 19 -
2.3 Chemický průmysl	- 21 -
2.4 Stav průmyslu ke konci 20. století.....	- 23 -
3. Transformace a restrukturalizace	- 25 -
3.1 Ostrava v procesu transformace	- 27 -
3.1.1 Restrukturalizace hornictví	- 28 -
3.1.2 Restrukturalizace hutnictví	- 28 -
4. Současnost	- 29 -
4.1 Současný průmysl.....	- 29 -
4.2 Srovnání let 1987 vs. 2011 a vymezení hlavních trendů současnosti	- 31 -
5. Průmyslové zóny	- 32 -
5.1 Průmyslová zóna Ostrava – Hrabová	- 32 -
5.2 Průmyslová zóna Ostrava – Mošnov	- 34 -
5.3 Průmyslová zóna Ostrava - Poruba	- 35 -
6. Brownfields	- 36 -
6.1 Nová Karolina	- 37 -
6.2 Dolní oblast Vítkovice.....	- 38 -
6.3 Hrušov	- 40 -
Závěr	- 41 -
Zdroje	- 43 -
Internetové zdroje	- 44 -
Seznam tabulek:	- 46 -
Seznam grafů:	- 47 -
Seznam obrázků:	- 48 -
Seznam zkratk:	- 49 -

Úvod

Na počátku 90. let proběhla na území tehdejší Československé republiky ekonomická transformace. Industriálněji zaměřená česká strana ji pocítila nejvíce v oblasti průmyslu. Nejvýznamnějším průmyslovým regionem bylo Ostravsko, které se orientovalo zejména na těžký průmysl. Ve své práci se zaměřím právě na historické postavení Ostravy v rámci průmyslové výroby před transformací a po ní. Specifikuji změny v prostoru a čase, hlavní trendy a inovace výroby po roce 1989.

Dané téma jsem si zvolila také proto, že z Ostravy pocházím a velice mě zajímal průběh a změny průmyslové výroby tzv. „*ocelového srdce republiky*“. Je velmi zajímavé pozorovat proměny průmyslu v průběhu desetiletí a tím zároveň fundamentální vliv na zaměstnanost nejen v Ostravě, ale v celém Moravskoslezském kraji.

Cílem mé bakalářské práce je socioekonomická analýza vzniku, vývoje, současného stavu a perspektiv průmyslové výroby v Ostravě. Práce je rozdělena do tří hlavních částí. V první z nich, která je více teoretickou částí, se zabývám historií jednoho z nejprůmyslovějších měst rakousko-uherské monarchie. Je zde charakterizován vývoj těžby uhlí, hutnictví i strojírenství na území města. Z analýz vyplývá, že Ostrava byla nejdůležitějším článkem v české ekonomice. Probíhala zde největší produkce a zpracování uhlí a hutních výrobků, což bylo spojeno s vysokou zaměstnaností. Ve druhé části charakterizuji hlavní rysy transformace, která měla obrovský dopad na zaměření průmyslové výroby na území Ostravska. Poukazuji na změny, které nastaly v oblasti těžby a hutnictví. V závěru své práce se zaměřuji na současnost průmyslu v Ostravě. Uvádím srovnání let před rokem 1989 a po něm, kde lze pozorovat změny, které ve městě nastaly a jaké dopady měla transformace a restrukturalizace na rozložení průmyslu a zaměstnanost. Dále se zabývám novými trendy v rozvoji průmyslu a lákání zahraničních investic, díky nimž dochází k většímu využívání starých výrobních objektů, respektive ke vzniku nových perspektivních průmyslových zón.

Metodika práce a zdroje dat

Při zpracování práce byly použity standardní metody. Základem bylo studium odborné literatury a tematicky zaměřených studií a pramenů. Údaje a informace použité při psaní této práce byly získány jak z tištěné literatury, tak z nejrůznějších internetových zdrojů. Byly využity zdroje z odborných studií, článků v časopisech i z oficiálních webových stránek.

Ze zásadních knižních zdrojů lze jmenovat *Dějiny Ostravy* (Bakala J., Jířík K., 1993), která poskytuje historický přehled se zaměřením na počátky průmyslu města Ostravy. Dalšími důležitými publikacemi jsou *Historie a současnost podnikání na Ostravsku* (Dlouhý J., 2001) a *Restrukturalizace tradičních průmyslových regionů v tranzitivních ekonomikách* (Sucháček J., 2006). Obě publikace se zabývají podrobnou charakteristikou průmyslových odvětví na území Ostravska, jejich změnami v čase a prostoru a zejména vlivy transformace. Za zmínku stojí text R. Prokopa (2002) s názvem *Ostrava v procesu transformace: Strukturální proměny města na prahu třetího tisíciletí*, který se specializuje na strukturální proměny města v období transformace. Nejnovější více využívanou publikací byl *Socioekonomický atlas Ostravy* (Hruška-Tvrđý L., Kukuliač P., 2011), který se zaměřuje na zmapování sociodemografických a ekonomických procesů na území Ostravy.

Proměna průmyslové výroby na území Ostravy jde rychle kupředu, proto byly aktuální informace a data čerpány převážně z internetových zdrojů a článků. Mezi ty nejdůležitější patří oficiální portál města Ostravy a oficiální portál Moravskoslezského kraje. Bylo také využito dat z českého statistického úřadu a portálu justice.cz.

Práce je založena na praktických výstupech, především práci s daty a informacemi, jejich sběrem, tříděním, následnou analýzou a komparací. Syntéza výsledků práce a závěry provedené na základě vlastních zkušeností autora pocházejícího z Ostravy umožnili provést také některá zobecnění a doporučení.

1. Profil města

1.1 Základní údaje

Ostrava patří mezi významné sídelní a průmyslové centra České republiky. Nachází se na severovýchodě země a je největším městem Moravskoslezského kraje. V rámci České republiky se díky své rozloze a počtu obyvatel řadí na třetí místo. Celková rozloha města je 214 km² a je rozdělena do 23 městských obvodů. Počet obyvatel k 1. 1. 2012 byl dle Českého statistického úřadu 299 tisíc. Město je vzdáleno 10 km jižně od polských hranic a zároveň 50 km západně od hranic slovenských. Nachází se v geomorfologickém celku Ostravská pánev, jímž protékají řeky Ostravice, Odra, Opava a Lučina.

Ostrava je statutárním a kulturním centrem na rozhraní dvou historických územních částí České republiky, a to Moravy a Slezska. Má postavení obce s rozšířenou působností, sídlí zde krajský soud a krajský úřad. Je také významným univerzitním městem, které má dvě státní univerzity: Ostravskou univerzitu sídlící v centru města a Vysokou školu báňskou – Technická univerzita Ostrava, která se nachází v městské části Ostrava – Poruba. Díky mezinárodnímu letišti Leoše Janáčka v Mošnově a dálnici D 47 se Ostrava řadí mezi významné dopravní uzly České republiky.

1.2 Vznik a historie města

Území, na kterém v nynější době leží město Ostrava, bylo osídleno tábořišti již v době kamenné před přibližně 25 tisíci lety. Tato oblast se nazývá Landek a je nalezištěm nejznámějšího architektonického skvostu, který byl objeven v roce 1953, Petřkovická (Landecká) Venuše (48 mm torzo ženské postavy z krevele)¹. Již zde je první zmínka o využívání uhlí, kterým se Ostrava tolik proslavila.

První písemnou zmínku o Ostravě nalezneme v závěti olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku z roku 1267. [Bakala J. - Jiřík K, 1993] Před vznikem města, které dostalo svůj statut ve 13. stol, zde pravděpodobně leželo staré slovanské sídliště, které protínalo obchodní cestu z Moravy do Slezska (z Opavy do Těšína a Krakova). Název města byl odvozen od řeky Ostravice, která protíná a dělí Ostravu na její slezskou a moravskou část.¹ Město se ihned stalo centrem biskupských vesnic a důležitým bodem pro tržní obchod. Dominovalo mu rozsáhlé čtyřúhelníkové náměstí, současné Masarykovo.

Koncem 14. století je již město obeháno hradbami, krom městského hradu, jenž byl sídlem biskupského purkrabího, se zde vyskytovala ještě kamenná stavba kostela sv. Václava. Význam města stále rostl, v roce 1362 získalo město od krále a císaře Karla IV. právo na výroční trhy.

¹ Oficiální portál města Ostravy. KRZYŽANKOVA, Vlasta. *Historie města* [online].

Během 15. stol. už jako poddanské město několikrát změnilo svou vrchnost. Rok 1512 byl pro Ostravu významným, stala se totiž společně s Hukvaldským panstvím součástí statků, které měl na starost olomoucký biskup. V této době se rozvíjela hlavně výroba sukna, s níž bylo spojeno plátenictví. Dále se rozvíjela řemesla jako řeznictví či kovářství. Potom ale nastala Třicetiletá válka, která znamenala úpadek obchodu a snížení počtu obyvatel.[Mištera L., 1997]

V druhé polovině 18. století bylo na území Ostravska objeveno černé uhlí, které zapříčinilo, že se Ostrava stala střediskem obchodu. Nález kamenného uhlí, výstavba Rudolfovy hutě v roce 1828 a zejména napojení na severní dráhu Ferdinandovu způsobilo, že se Ostrava dostala mezi jedno z nejvýznamnějších průmyslových center rakousko-uherské monarchie. S nárůstem významnosti města rostl i jeho počet obyvatel. Počet obyvatel jen v Moravské Ostravě vzrostl z 1 700 v roce 1829 na téměř 14 000 v roce 1880. V roce 1910 měla Ostrava 37 000 obyvatel. [Jiřík J. – Pitronová B., 1967]

Díky průmyslu si uchovala Ostrava své postavení i po vzniku Československé republiky. V roce 1924 došlo ke sloučení s okolními obcemi a vznikla tzv. Velká Ostrava. Ve městě nastal ohromný stavební a kulturní rozmach, stavěly se řady obchodních a správních budov, reprezentativních hotelů apod. Dalším významným mezníkem ostravských dějin byla hospodářská krize v 30. letech, po které následovala okupace německými vojsky v březnu 1939. Průmyslových podniků města se zmocnily Göringovy závody, jejichž hlavní pracovní náplní byla výroba pro válečné účely. Úplného osvobození se obyvatelé dočkali dne 30. dubna 1945 vojsky Rudé armády.

Po roce 1945 byla Ostrava centrem ocelářství a těžebního průmyslu. Říkalo se jí „*město uhlí a železa*“ či „*ocelové srdce republiky*“. Rozmach těchto odvětví znamenal další růst počtu obyvatel, rozvoj obytných aglomerací a sídlišť v okolí, bohužel také devastaci životního prostředí, jenž způsoboval vysoký poměr prašnosti.²

Po sametové revoluci v roce 1989 je z Ostravy statutární město v čele s primátorem, městskou radou a zastupitelstvem. Významným rokem pro město byl rok 1996, kdy se Ostrava stala sídelním městem ostravsko-opavské diecéze. Z baziliky Božského Spasitele, která se nachází v moravské části Ostravy, konkrétně na náměstí Msgre. Šrámka, se stala katedrálou. Postupně docházelo k útlumu těžby černého uhlí. Poslední vozík z jámy Odra v městské části Ostrava – Přívoz byl vyvezen dne 30. června 1994. Roku 1998 vyhasla dominantna města Vítkovické vysoké pece. Orientace průmyslové výroby se přesunula na strojírenskou výrobu. Došlo ke kompletní transformaci ostravského průmyslu, která měla obrovské dopady na socioekonomický stav města.

² Oficiální portál města Ostravy. KRZYŽANKOVA, Vlasta. *Historie města* [online]

2. Počátek průmyslu na území Ostravska

2.1 Důlní činnost a vývoj hutnictví

První uhlí bylo nalezeno na území Polské Ostravy v roce 1763 ve slezsko-ostravském údolí Burňa klímkovickým mlynářem Janem Augustinem. [Klát J., 2002] Sedmnáct let nato bylo objeveno uhlí i pod Petřkovickým vrškem Landek.³ Tehdejší majitel hlučínského panství Jan Adam svobodný pán Gutschreiber zahájil jako první těžbu uhlí na Ostravsku na jaře 1782. První sloje byly pojmenovány Vilemína a Juliána. [Dlouhý J., 2001] V roce 1787 majitel polsko-ostravského panství František Josef hrabě Wilczek po dlouhém váhání začal s těžbou ve slojích Josef, Korunního prince či František. Jelikož vlastníci skláren a železáren využívali spíše dřevo, kterého měli dostatek, nebyla z počátku těžba uhlí nijak perspektivní. Největší rozmach nastal až v druhé polovině 19. století v období průmyslové revoluce, a to díky trendu rozvoje železářského průmyslu a dopravy. Objem těžby produkce nezadržitelně stoupal. „Na začátku průmyslové revoluce v roce 1832 se vytěžilo asi 16,3 tisíce tun, do roku 1852 objem stoupl na neuvěřitelných 167,8 tisíce tun a v roce 1882 dosáhl až 2 617 mil. tun uhlí.“ [Bakala J. – Jirík K., 1993: 132] Ložiska uhlí a především jeho těžba byly taktéž jedním z impulsů k založení Rudolfovy hutě v roce 1828. Obrovskou výhodou této oblasti bylo dopravní spojení prostřednictvím Severní dráhy Ferdinandovy s okolím. [Zářícký A., 2011]

Na území Polské Ostravy (v současnosti Slezské) byl rozvoj těžby dynamičtější, v letech 1829-1847 zde bylo vybudováno více než čtrnáct jam. Mezi první jámy hloubené v tomto desetiletí patří jámy Prokop, Neumann či Trojice, při níž stála koksovna. V polovině 19. století přešla jak huť, tak doly do vlastnictví rodu Rothschildů, který pokračoval v rozvoji důlní činnosti. Došlo k rozvoji oblasti Hladnov, kde byly vyhloubeny jámy Terezie, Lučina či Josef. O důlní činnost na území Ostravska se začal zajímat i rakouský stát, který se věnoval městské části Michálkovice. Zde je dodnes známá jáma Michal. Mezi další průkopníky patří průmyslníci, bratři Kleinové. Ti se zasloužili o vybudování jam Františka, Albert a Hubert, z nichž se v roce 1852 stal jeden celek s názvem Hubert. Velkou část dolů v oblasti odkoupila a využívala Severní dráha Ferdinandova.

Na území Moravské Ostravy rostla důlní činnost až na počátku 40. let 19. století. Jejimi hlavními tvůrci byl rod Rothschildů, který využil těžby přímo pod samotným městem a v jeho nejbližším okolí. V té době zde vznikly tři doly – důl Šalamoun, Antonín a důl Karolina, později v městské části Přívoz důl Jindřich a v části Vítkovic důl Hlubina. [Zářícký A., 2011] Stavby patří mezi nejznámější doly Ostravy, jejich názvy a budovy patří dodnes mezi dominanty města.

Až v roce 1891 byla vyhloubena Jáma Louis ve Vítkovicích, která spadala do vlastnictví rodu Rothschildů. Patřila mezi nejmodernější šachty na Ostravsku a její produkce byla určena především pro železářny. [Dlouhý J., 2001] Postupně šlo vlastnictví všech dolů na území Ostravska pod záštitu

³ Foto Ostrava. *Historie těžby v Ostravě* [online]

rodu Rothschildů. Během let 1868 – 1872 uzavřela rodina Rothschildů tři pachtovní smlouvy, které se týkaly dolů na Karvinsku, Karoliny s koksovou a dolu Šalamoun a dále důlní oblasti v Petřkovicích.

Díky dynamickému růstu těžby docházelo k modernizaci a technické inovaci. Zvětšovala se hloubka dolů, zlepšila se doprava vytěženého uhlí na povrch a to díky tzv. „*huntum*“⁴. Příchod odborníků z okolí znamenal zavádění nových technologií a racionalizaci. Mezi hlavní těžební společnosti patřilo Vítkovické horní a hutní těžiřstvo, společnost C. k. priv. Severní dráhy Ferdinandovy a Ostravské kamenouhelné těžiřstvo Marie-Anne.

Úpadkem v těžbě byla první světová válka, která omezila chod celé těžby na území Ostravska, vše bylo zaměřeno jen na těžbu rabováním. Po vzniku Československé republiky v roce 1918 zůstala skladba vlastníků dolů a koksoven na území Ostravska téměř nezměněna. Docházelo k maximální efektivitě využití dolů, proto některé doly byly propojeny, jiné uzavřeny z důvodu vyčerpání zásob. Zdokonaloval se způsob těžby, vybavení těžebních jam, větrání apod. Velký význam měly koksovny, které vedly k postupnému rozvoji chemického průmyslu, mezi ty nejdůležitější patřila Karolina v centru města, Ignát v Mariánských horách nebo František v Přívoze. [Pavlica T., 1990]

V době protektorátu se těžební společnosti dostaly do vlastnictví Göringových závodů. Nebyl brán ohled na znehodnocení či nadměrné využívání zásob v dolech. Vše bylo směřováno k potřebám válečného průmyslu.

Po osvobození Ostravy dne 30. dubna 1945 se těžební průmysl potýkal s velkými problémy, ať už vyčerpání zdrojů či poškození budov. Znárodnovací dekrety prezidenta republiky ze dne 24. října 1945 znárodnovaly všechny uhelné doly a tyto byly postupně začleněny do jediného národního podniku Ostravsko-karvinské kamenouhelné doly. [Dlouhý J., 2001]

Začátek útlumu těžby a postupné likvidace dolů v rámci státního programu útlumu těžby je možné datovat od počátku 90. let 20. století. Vyhasínání tohoto odvětví bylo způsobeno strukturálními změnami v národním hospodářství po roce 1989, jenž byly mimo jiné spojeny i se snižováním poptávky po dodávce uhlí. Poslední důlní vozík byl symbolicky vyvezen dne 30. 6. 1994 z dolu Odra v městské části Ostrava – Přívoz. [Klát J., 2002] V provozu zůstala pouze karvinská část revíru a důl Paskov.

⁴ „Hunty“ – slangový výraz pro důlní vozíky. Jednalo se o specializované vozidlo, které se používalo pro dopravu materiálu v dole či lomu

2.1.1 Historický přehled dolů na Ostravsku

Tabulka č. 1: Přehled dolů

Místo	Název	Vznik	Zánik
Ostrava - Petřkovice	Staré Hlučínské kamenouhelné doly	1782	1870
Slezská Ostrava	Vrchnostenské doly hr. Wilezka	1787	1880
Ostrava - Petřkovice	Nové Hlučínské kamenouhelné doly	1812	1850
Ostrava - Koblov	Šilheřovické doly	1803	1860
Ostrava - Petřkovice	Kamenouhelné doly Ferdinandovo štěstí	1829	1870
Slezská Ostrava	Jaklovecké doly	1829	1885
Ostrava - Petřkovice	Důl Bohatý slojemi	1834	1880
Ostrava - Petřkovice	Důl Eduard Urx (Důl Strojní/Anselm/Masaryk 1)	1835	1992
Slezská Ostrava	Důl Bedřich	1835	1899
Ostrava - Lhotka	Důl Trojice	1835	1870
Slezská Ostrava	Důl Michálka	1841	1976
Slezská Ostrava	Důl Prokop	1842	1882
Slezská Ostrava	Důl Petr Bezruč	1842	1992
Slezská Ostrava	Důl Jindřich	1842	1969
Slezská Ostrava	Důl Luční	1842	1887
Moravská Ostrava	Důl Karolina	1842	1933
Ostrava - Hrušov	Důl Hrušovský	1844	1876
Moravská Ostrava	Důl Šalamoun	1844	1873
Slezská Ostrava	Důl Trojice	1844	1874
Moravská Ostrava	Důl Antonín	1846	1879
Slezská Ostrava	Důl Josef	1847	1881
Slezská Ostrava	Důl Zwierzina 2 - Josef	1847	1881
Slezská Ostrava	Důl Zwierzina 7 - Josef	1847	1900
Slezská Ostrava	Důl Neumann	1848	1884
Ostrava - Michálkovice	Důl Petr Cingr (Důl Michal)	1849	1994
Ostrava - Michálkovice	Důl Ferdinand	1849	1886
Ostrava - Hrušov	Důl Albert	1849	1886
Slezská Ostrava	Důl Salm 1 - Ignát	1851	1885
Slezská Ostrava	Důl Salm 2 - Leopoldina	1851	1923
Moravská Ostrava	Důl Hlubina	1852	1991
Slezská Ostrava	Důl Jan Marie	1852	1963
Ostrava - Přívoz	Důl Odra (Důl František, Gen. Svoboda, V. únor)	1852	1994
Moravská Ostrava	Důl Jindřich	1842	1979
Slezská Ostrava	Důl Stachanov	1854	1992

Tabulka č. 1: Přehled dolů na Ostravsku-pokračování ze str. 12

Místo	Název	Vznik	Zánik
Slezská Ostrava	Důl Svatá Anna	1858	1964
Ostrava - Michálkovice	Důl Petr a Pavel	1858	1995
Slezská Ostrava	Důl Vilém	1859	1961
Slezská Ostrava	Důl Ema Lucie	1861	1934
Slezská Ostrava	Důl Jakub	1868	1992
Slezská Ostrava	Důl Jan	1870	1975
Moravská Ostrava	Důl Jiří	1870	1952
Ostrava - Hrušov	Důl Rudý Říjen	1872	1979
Slezská Ostrava	Důl Josef	1879	1975
Ostrava - Mar. Hory	Důl Jan Šverma (Důl Ignát)	1890	1993
Ostrava - Vítkovice	Důl Maršál Jeremenko (Důl Nová jáma/Louis)	1891	1992
Ostrava - Petřkovice	Důl Lidice (Důl Oskar, Masaryk 2)	1891	1967
Ostrava - Kunčičky	Důl Alexandr	1896	1994
Ostrava - Radvanice	Důl Ludvík	1898	1996
Ostrava - Heřmanice	Důl Oskar	1912	1995
Ostrava - Heřmanice	Důl Heřmanice	1942	1998
Ostrava - Svinov	Důl Svinov	1981	1994

Vlastní zpracování, zdroj: <http://www.ostravaci.cz/?s=z-historie-ostravy&id=7>

Důl Eduard Urx

Důl Eduard Urx patřil do důlního pole Ferdinandovo štěstí. Nacházel se na jižní straně návrší Landek v Petřkovicích. Jednalo se o jeden z nejstarších dolů na území Ostravska. Byl založen v roce 1835 olomouckým biskupstvím. Od něj ho odkoupil Salomon Mayer Rothschild, který jej pojmenoval po svém synovi Anselm. Od roku 1894 byl součástí Vítkovického horního a hutního těžířstva.⁵ Těžba zde byla ukončena roku 1991. Od roku 1993 působí jako největší hornické muzeum v ČR s názvem Landek Park. Unikátností této oblasti je, že některé sloje zde vystupují na povrch.

Důl Michal (Petr Cingr)

Důl Michal byl postaven v roce 1842 v Ostravě – Michálkovicích. Od roku 1856 patřil pod Severní dráhy Ferdinandovy. Po ukončení provozu v roce 1994 se z něj stala kulturní památka. Ministerstvo kultury zde zřídilo Průmyslové muzeum v Ostravě.⁶

⁵ Hornictví.info.cz, Dějiny dobývání uhlí v Ostravsko-karvinské pánvi [online].

⁶ Ostravaci.cz [online]. <http://www.ostravaci.cz/?s=fotoalbum-ostava&b=17>

Důl Hlubina (Laušman)

Důl Hlubina patřil pod Vítkovické horní a hutní těžířstvo. Těžba uhlí v této jámě započala v roce 1852, dále se k ní postupně přidaly doly Šalamoun a Karolina. Později byl spojen překopy s doly Jeremenko a Alexandr. Důl měl dlouhodobou tradici, byl zde např. instalován nový parní těžní stroj, který byl jedním z největších v Evropě. Těžba v tomto dole byla ukončena v roce 1991.⁷

V nynější době je z dolu Hlubina muzeum, které je součástí dolní oblasti Vítkovic. Společně s vysokými pecemi Vítkovických železáren vytváří unikátní panorama nazývané „Ostravské Hradčany“. V současné době se tento areál uchází o zápis do kulturního dědictví UNESCO.

Obr. č. 1, obr. č. 2: „Ostravské Hradčany“, Důl Hlubina

Vlastní foto

Důl Jindřich

Strojní parní důl byl založen S.M.Rothschildem v roce 1842. Patřil do vlastnictví Severní dráhy Ferdinandovy. Areál se skládal z koksovny, první briketárny a větrací šachty. V roce 1872 zde byla postavena první ocelová těžní věž v celém revíru, která se zachovala dodnes. Činnost byla ukončena v roce 1979, kdy byly obě jámy dolu Jindřich zasypány.⁸ V současné době je bývalý areál využit k zalesnění v podobě parku. Svou rozlohou a polohou uvnitř centra Ostravy patří mezi dominanty města. Právě dochází k rekonstrukci okolí těžní věže dolu Jindřich.

Obr. č. 3: Důl Jindřich

Vlastní foto

⁷ Foto Ostrava. *Historie Ostravy, Důl Hlubina* [online].

⁸ Ostravaci.cz [online]. <http://ostravaci.cz/?s=album&b=56&pruh=1>

Důl Jeremenko

Tento důl patřil mezi Vítkovické kamenouhelné doly. Byl založen v roce 1891, dříve se nazýval Jáma Louis. V roce 1958 došlo ke spojení s dolem Hlubina a pokračovalo další hloubení jam, a tím rozšiřování těžby. Důl Jeremenko se stal nejhlubším dolem v Ostravsko-Karvinském revíru. Byl neobvyklý pro svou těžní věž. Jednalo se o kladivovou těžní věž, která byla jedinou v Ostravě. Těžba byla ukončena v roce 1992. V současné době patří společnosti DIAMO, státní podnik a souží k odčerpání důlních vod z důvodu možného zatopení celého důlního revíru.⁹ Dominantou oblasti je stále stojící kladivová věž, která byla prohlášena za kulturní památku.

Obr. č. 4, obr. č. 5: Kladivová věž dolu Jeremenko, Vodní jáma společnosti DIAMO s. t.

Vlastní foto

Důl Karolina

Zpočátku byl těžní důl hlouben pro účely Moravsko-ostravské uhelné společnosti v roce 1842. Kvůli nedostatku financí ho odkoupil Salomon Mayer Rothschild a pojmenoval jej po své manželce. Důl byl propojen s výdušnou jámou Antonín a lanovkou s dolem Petr Bezruč. Areál se pyšnil rozlohou 60 ha, nacházel se zde nejen důl, ale i první koksovna v ostravské oblasti. Těžba byla ukončena v roce 1933, ale provoz koksovny pokračoval až do roku 1985.¹⁰ Stavba je zachovalá dodnes a patří mezi kulturní památky. V nynější době se v blízkosti těchto architektonicky zajímavých staveb nachází obchodní centrum s názvem Forum Nová Karolína.

⁹ Ostravaci.cz [online]. <http://www.ostravaci.cz/?s=fotoalbum-ostava&b=90>

¹⁰ Ostravaci.cz [online]. <http://www.ostravaci.cz/?s=z-historie-ostavy&id=41>

2.2 Hutnictví a strojírenství

Proplétání „uhlí a železa“ – i tak by se daly charakterizovat dějiny Ostravy. První, kdo zaujal olomouckého arcibiskupa Rudolfa svým plánem rozvíjet železárenský průmysl, byl profesor vídeňské techniky František Xaver Riepl. Díky němu a tehdejšímu řediteli Františku Klenpeterovi začala v dubnu 1829 stavba první pudlovný tehdejší habsburské říše. Později celý komplex zahrnující pudlovací pece, koksovny a válcovny dostal jméno Rudolfova huť a rozléhal se v oblasti Vítkovic. Po smrti arcibiskupa Rudolfa huť stagnovala, než ji získal do rukou vídeňský bankéř jménem Salomon Mayer Rothschild. Od roku 1843, kdy se železářny dostaly do úplného vlastnictví rodu Rothschildů, výroba jen vzkvétala. Hlavním záměrem byla výroba železničních kolejnic potřebná pro výstavby první parostrojní železnice. Postupně se závod stával špičkou mezi evropskými podniky. V roce 1868 Rothschildové začali spolupracovat s bratry Gutmannovými, obchodníky s uhlím. V roce 1873 došlo mezi nimi ke spojení a vzniklo Vítkovické horní a hutní těžířstvo. [Janík M., 1985] Rozmach tohoto závodu byl patrný nejen na výrobě surového železa ale i litiny. *„Produkce vzrůstala rok od roku. Na počátku v roce 1840 byla hodnota produkce 7,6 % surového železa a 4 % litiny, postupně se zvyšovala až na 28 % a 10 % v roce 1848. Velký vliv měl rozvoj železáren i na výši a možnost pracovních příležitostí. Počet dělníků ve Vítkovických železárnách vzrostl z původních 45 dělníků na 400 v roce 1843. Roku 1880 počet vystoupal až do výše 4 268 dělníků.“* [Bakala J. – Jiřík K., 1993: 131]

Postupně vznikaly další společnosti a závody jako např. Schüllerova huť, Žofinská huť, ale i další slévárny a továrny. Ovšem nejdominantnější společností bylo Vítkovické horní a hutní těžířstvo, které postupně vykupovalo všechny vznikající společnosti. Tato společnost se pro obyvatele i okolí Ostravy stala obrovským pojmem. Byla spojována s technologickým pokrokem, rozvojem města, růstem pracovních příležitostí a počtu obyvatel. Železářské závody v okolí se orientovaly převážně na spolupráci s Vítkovicemi. [Jiřík J. – Pitronová B., 1967]

V roce 1884 vznikla Strojírna a slévárna J. Kubaly, v roce 1890 železářská společnost na výrobu mědi Union v Mariánských horách a v roce 1891 slévárna kovů a výrobní armatur bratří Spitzerových v Moravské Ostravě. Rozvoj těžebního průmyslu probíhal po celé Ostravě, ve Svinově vznikla válcovna trub, v Hrabůvce továrna na drátěná a konopná lana a v Mariánských Horách slévárna a strojírna J. Jermáře. Známa byla společnost proslulá výrobou zinkového plechu, Akciová společnost válcovny kovů, která vznikla v roce 1899. Rozvoj pokračoval i na počátku první světové války, kdy vznikl závod Akmos v Mariánských Horách, jenž se zaměřoval na potřeby dolů. [Bakala J. – Jiřík K., 1993]

Po vzniku Československa pokračovala, jako jedna z mála, společnost Vítkovické horní a hutní těžířstvo v úspěšné výrobě a dalším rozvoji. Docházelo k modernizaci a většímu využití pecí a válcoven. Podnik se zařadil mezi společnosti celoevropského významu. Mezi podniky středního významu na území Ostravska patřily Válcovna kovů v Přívoze, strojírna Elbertzhagen a Glassner v Moravské Ostravě, Moravskoslezská železářská společnost Akmos či Mariánskohorské strojírny.

V Ostravě se v té době nacházela i spousta malých hutních podniků, jako např. firma A. Deichsel, továrna Ostrak, firma DAngo a Dienenthal a jiné.[Pavlica T., 1990]

Stejně jako všechny těžební společnosti v době protektorátu, tak i Vítkovické horní a hutní těžířstvo se stalo součástí Göringových závodů. Po celou dobu německého vedení se dařilo zachovat maximální potenciál výroby a produkce. Jejich hlavní produkce byla převážně pro válečné účely. Celé obnovení výroby po květnu 1945 bylo náročné. Dne 8. května 1945 byla znovu zapálena vysoká pec a proběhla první tavba oceli v ocelárně. [Dlouhý J., 2001] Znárodňovací dekrety se dotkly všech společnosti nejvíce však Vítkovického horního a hutního těžířstva. Dne 7. března 1946 se z něj stal národní podnik Vítkovické železářny. Z Moravské válcovny kovů a Ostravské strojírny a slévárny se stal národní podnik Ostroj.

Došlo k výrazným změnám v hospodářství a posílení významu Ostravska jako oblasti těžby uhlí a hutního průmyslu. Vítkovické železářny dále fungovaly pod názvem Vítkovické železářny Klementa Gottwalda. Ocel z oceláren se využívala převážně pro výrobu ocelových kormidel a přídílí nebo byla zpracovávána na kolejnice a nosníky. Objem produkce se kvůli rostoucí poptávce stále zvyšoval. Proto se v roce 1949 začal stavět nový závod na katastru Kunčic, Bartovic a Vratimova tzv. Jižní závod. Na konstrukci nové huti se podíleli mladí lidé, brigádníci, proto byla vyhlášena stavbou mládeže. Její činnost započala dne 31. prosince 1951 a dostala název Nová huť Klementa Gottwalda. Jednalo se o obrovský komplex s koksovnu, vysokými pecemi a ocelárnou, která se postupně vyvíjela a rozšiřovala svou výrobu. [Dlouhý J., 2001]

Největšími ikonami hutního průmyslu byly na území Ostravy Vítkovické železářny a Nová huť. Obě společnosti byly tahounem tohoto odvětví u nás. Docházelo v nich k další modernizaci a rozvoji. V roce 1963 byly postaveny Martinské a Wellmannovy elektronické pece. Velkým impulsem pro další rozvoj průmyslu bylo vybudování výrobní základny jaderné energetiky na katastru Vítkovic v rozmezí let 1975-1981. V letech 1985-1988 se tvorba soustředila na zajištění výrobní základny pro opravárenství zařízení jaderné energetiky a výrobu zařízení jaderné energetiky.

V roce 1979 došlo k velké změně, kdy byl vytvořen koncern podniků zvaný VÍTKOVICE – železářny a strojírny Klementa Gottwalda. Součástí sdružení bylo 6 dalších strojírenských organizací jako např. Uničovské strojírny (Uničov), Vítkovice – Transporta (Chrudim), Vítkovice – Mostáreň (Březno) či Vítkovice – Hutní montáže (Ostrava), které byly dodavatelem pro zahraničí hlavně do Německa a Polska. Byly známé výrobou lodních hřídelí, důlních vozíků, lokomotivních součástí, ocelových lahví apod. Koncem 80. let, konkrétně 1. července 1989, došlo k rozpadu koncernu a byl vytvořen státní podnik Vítkovice. [Machotková J., 2003]

2.3 Chemický průmysl

Novým odvětvím, které bylo založeno na základě využívání uhlí, se stal chemický průmysl. Neměl zrovna dominantní postavení, ale stal se výraznou součástí průmyslového potenciálu města. Mezi největší průkopníky chemického průmyslu v 19. století patřil vídeňský průmyslník J. M. Miller a brněnský továrník a chemik K. Hochstett. [Janík M., 1985] V roce 1851 byla založena První rakouská továrna na sodu v Hrušově. Lokalita Hrušov byla vybrána z důvodu dobrého železničního spojení, blízkosti vody a dostatku místních zdrojů uhlí. Po změně vlastníka v roce 1911, kterým se stal Spolek pro chemickou a hutní výrobu sídlící ve Vídni, se továrna zabývala výrobou anorganických kyselin. [Dlouhý J., 2001] Mezi další známé společnosti, které se zabývaly chemickým průmyslem, patřila továrna na rafinaci petroleje a parafínu Jindřich Dingler. Ta se nacházela v Moravské Ostravě a fungovala již od roku 1865. Prakticky shodnou produkci měla Ostravská rafinérie minerálních olejů Maxe Böhma a spol., která fungovala od roku 1888 v Moravské Ostravě. [Bakala J. – Jiřík K., 1993]

Éra rozmachu chemického průmyslu byla záležitostí až posledních dvou desetiletí 19. stol. Důležitým mezníkem pro chemický průmysl se stal rok 1892, kdy rakouský průmyslník Julius Rütgerse založil závod na zpracování vedlejších zplodin koksování. Podobným druhem podniku byla firma Posnansky-Strelitz, spol. s r.o. - asfaltové závody a továrna na krycí lepenku a korkové kameny ve Vítkovicích. [Dlouhý J., 2001] V roce 1921 byla ze závodu dědiců J. Rütgerse těžířstvy utvořena v Ostravsko-karvinském revíru Komanditní společnost Julia Rütgerse. Zpracování surového dehtu a benzolu se tímto přesunulo z koksoven přímo do Zábřehu. V roce 1926 patřily mezi moderní závody Moravskoostravské chemické závody, spol. s r.o. a komanditní společnost v Moravské Ostravě, vyrábějící kysličník uhličitý, technický čpavek, kyslík, dusík apod. V Mariánských Horách byla vybudována v roce 1927 Československá továrna na dusíkaté látky. Vyskytovala se v bezprostřední blízkosti řeky Odry, železnice i koksovacích baterií, což vedlo k nejúčelnějšímu zhodnocení koksárenské produkce. [Pavlica T., 1990]

Poválečné znárodnění mělo i v této oblasti citelné dopady. V roce 1946 vznikl národní podnik Ostravské chemické závody, který zahrnoval Komanditní společnost J. Rütgerse (pouze závod v Zábřehu), Československou továrnu na dusíkaté látky, Moravskoostravské chemické závody, firmu Posnansky a Strelitz, a také společnost Muttone a spol., která se zabývala výrobou kosmetiky. V rámci reorganizace v roce 1946 se toto sdružení rozpadlo na samostatné závody a byl vytvořen další národní podnik Závody na zpracování dehtu, tzv. Urxovy závody. Podnik se stal jediným dehtárenským komplexem na území Ostravy a zahrnoval firmu Posnansky a Strelitz, firmu Schottola a Komanditní společnost J. Rütgerse. Obdobné reorganizační změny se vyskytly v 60. letech 20. století, kdy vznikl podnik Moravské chemické závody Ostrava. „Zahrnoval závody jako např. Dusíkárný, Dukla Hrušov, Ostravit (nový název pro Moravskoostravské chemické závody), Bohumínské chemické závody, Ořerovské chemické závody, Fosfa či Strojírenský závod Ondřejovice.“ [Janík M., 1985] Za zmínku také stojí nová chemická továrna Technoplyn, která byla vybudována v Ostravě – Kunčicích v letech

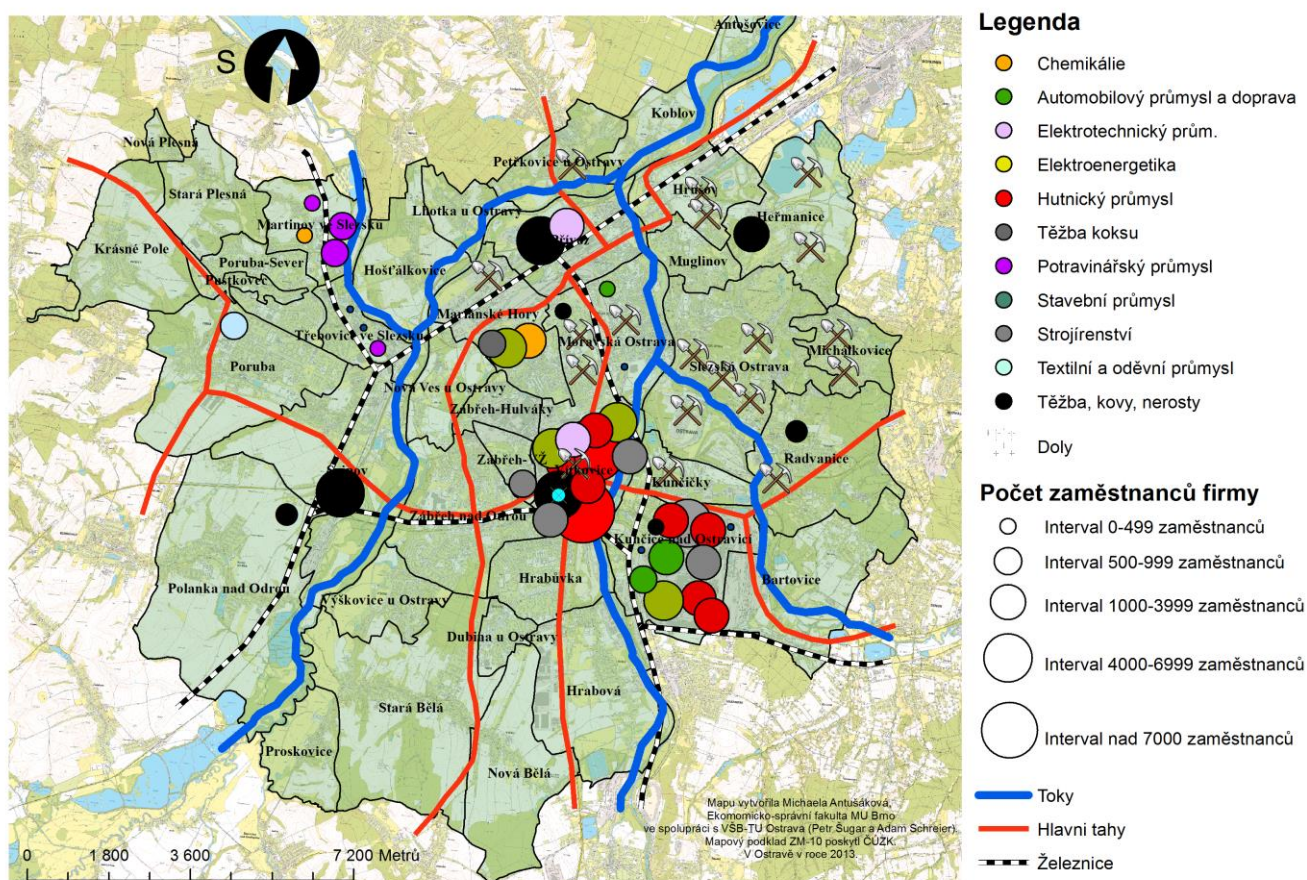
1962-1964. Potřeba výstavby této továrny byla z důvodu zásobování ostravských průmyslových aglomerací technickými plyny. Ostatní podniky zůstaly téměř nezměněny, krom výrobního programu Dusíkáren, které se začaly zabývat pouze organickou výrobou. Začala se vyvíjet výroba rajského plynu, svařovacího argonu a výroba močoviny. Mezi jednu z největších investičních akcí v celém československém chemickém průmyslu patří vybudování nové výroby anilinu v polovině 80. let. Velkou změnou prošel závod Komanditní společnost J. Rütgerse, jenž nezvládl megalomanskou vládní koncepci rozvoje těžebního průmyslu v 60. letech. Tím byla celá výroba přenesena do Valašského Meziříčí. Změny ve výrobě proběhly i u společnosti Ostravská rafinérie minerálních olejů, která se zpočátku zabývala výrobou motorového benzínu, motorové nafty a olejů. Od 80. let se její hlavní výrobní program zabýval pouze zpracováním ropných olejů a jejich regenerací. [Dlouhý J., 2001]

Ostatní průmyslové obory neměly na území Ostravska takové uplatnění. Za zmínku stojí pouze průmysl stavebních hmot, který měl na Ostravsku zastoupení v podobě 10 cihelen, např. Glassnerova či Alscherova. Nejméně výrazný byl potravinářský průmysl, jenž představoval pouze zastoupení v místních pivovarech, mlýnech a lihovarech.

2.4 Stav průmyslu ke konci 20. století

Těžba se především koncentrovala na severovýchodě Ostravy. Celkový počet dolů v roce 1987 byl devatenáct. Největší zastoupení v počtu dolů měla městská část Slezská Ostrava, ve které se nacházelo 5 dolů. Z těch nejznámějších je možné jmenovat např. důl Petr Bezruč či důl Jindřich nebo doly nacházející se v Moravské Ostravě. Ta patřila s počtem 3 doly v oblasti na druhé místo v koncentraci těžby. Zde provozoval svou činnost např. důl Karolina a důl Hlubina.

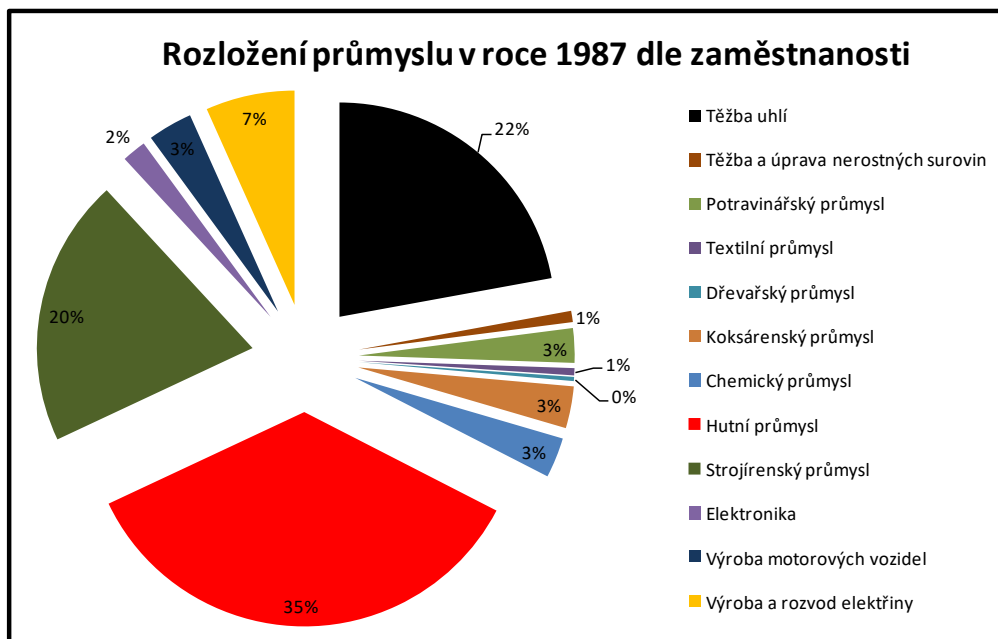
Obr. č. 6: Rozložení podniků a jejich zaměření v roce 1987

Zdroj: vlastní zpracování ve spolupráci v VŠB-TU

Mezi hlavní odvětví průmyslu v roce 1987 patřil zpracovatelský průmysl, těžba nerostných surovin a rozvod elektřiny, plynu a vody. Ve zpracovatelském průmyslu byl nejvýznamnější hutnický průmysl. Jeho koncentrace se soustředila v okolí dolů a železnice. S tím úzce souvisel průmysl strojírenský, který se zabýval zpracováním výrobků z hutí a nerostů. V okolí těžby se také rozvíjel chemický průmysl, který byl prostorově koncentrovaný v blízkosti dolů poblíž Moravské Ostravy. Jako jediné odvětví, které nijak nesouviselo s těžkým průmyslem, stojí za zmínku průmysl potravinářský. Jeho největší uplatnění bylo specifické pro městskou část Ostrava – Martinov. Zde se vyskytovaly mlékárny, drůbežárny a masokombináty.

Graf. č. 1: Průmysl v roce 1987

Vlastní zpracování

Doba před rokem 1989 byla pro Ostravu specifická obdobím koncernových podniků. Mezi ty největší patřily Vítkovické železářny Klementa Gottwalda, Nová Huť Klementa Gottwalda a Ostravsko-karvinské doly. Tyto společnosti zaměstnávaly přes 70 % celkové populace zaměstnaných osob a nacházely se po celé Ostravě. Především v městských částech Kunčice a Vítkovice. Díky lepším pracovním podmínkám lákaly nové pracovníky z okolí, čímž se zvyšoval počet obyvatel města. Díky přílivu lidí do města bylo potřeba zajistit pro nové občany vhodné podmínky pro život. Docházelo k rozšiřování ostravské aglomerace a rozvoji infrastruktury.

Tabulka č. 2: TOP 10 podniků na území Ostravy

Název společnosti	Počet zaměstnanců	Zaměření
Vítkovické železářny Klementa Gottwalda k. p	31 597	hutnický prům.
Ostravsko - karvinský revír k. p	22 947	těžba uhlí
Nová Huť Klementa Gottwalda k. p	18 310	hutnický prům.
Mor.chem.závod Ostrava	2 510	chemický prům.
Hutní montáž K. P. Ostrava	1 581	strojírenství
Žel.opr. A str. Ostrava	1 288	motorové vozidla
Tesla Lanškroun	1 119	elektronika
SM prům. masný, KP	942	potravinářský prům.
SM pek a cuk.sp	873	potravinářský prům.
SME, KP, Ostrava	776	rozvod a výroba energií

Vlastní zpracování

3. Transformace a restrukturalizace

Pojem transformace lze přirovnat k hospodářské reformě. Jedná se o proces, který u industriálně zaměřených měst znamená zcela novou etapu. Podobné typy transformací proběhly již ve vyspělých státech jako v USA či Japonsku. Česká ekonomika byla charakteristická tzv. industrializační strukturou, kde nejdůležitější roli hrál průmysl. Jeho význam se objevoval převážně na podílu ve výrobě, zaměstnanosti i investicích. Dále to byly služby a až na posledním místě zemědělství. V bývalém Československu a speciálně na Ostravsku proces transformace předpokládal zejména racionalizaci uhelného hornictví a hutnictví. Až po sametové revoluci a nastolení tržního hospodářství od roku 1990 dostala ekonomická transformace reálnou podobu. „*Cílem ekonomické transformace nebyla jen změna ekonomického systému, jednalo se o zvýšení alokační a dynamické efektivity a tím i dosažení vyšší růstové výkonnosti a blahobytu jako podmínky přibližování vůči vyspělejším zemím.*“ [Spěváček V. a kol., 2002: 17] Transformace spočívala v nahrazení systému centrálního plánování systémem tržním, v respektu vůči soukromým vlastnickým a smluvním vztahům a také ve vytvoření právního prostředí. Mezi základní prvky tržního systému patří svoboda podnikání, soukromé vlastnictví, volný systém cen založený na vztahu nabídky a poptávky, svobodný obchod, využití volných peněžních prostředků a další.

Podle Jonáše [1997] se transformace vyznačuje těmito rysy:

- pokles produkce v průběhu ekonomické reformy s ovlivněním životní úrovně,
- existence trhu práce a nezaměstnanosti,
- snížení zaměstnanosti po zahájení reformy,
- faktory určující míru nezaměstnaných,
- vývoj trhu práce,
- míra participace,
- umisťování nezaměstnaných,
- politika nezaměstnanosti a rozmisťování pracovních sil,
- vývoj mezd v procesu transformace,
- cenová liberalizace a inflační trendy.

Dochází k navýšení hmotných investic do průmyslu, stavebnictví, pohostinství, ubytování, bankovníctví, pojišťovnictví, atd.

Hospodářský vývoj České republiky procházel po roce 1990 různými fázemi. První fázi lze označit za **transformační depresi**. Ta trvala zhruba do roku 1993. Mezi její hlavní znaky patří hluboký propad výkonnosti ekonomiky, pokles HDP, průmyslové i zemědělské výroby. Průmyslové podniky prožívaly první privatizační vlnu, která s sebou nesla vlnu nejistoty. V této fázi byl největší propad průmyslové výroby, a to až o 31,7 %.

Druhé období v letech 1994-1996 se nazývá *růstová fáze* transformace. V této fázi došlo v průmyslu k oživení zejména díky přísunu zahraničního kapitálu. Zvýšilo se HDP, rostla jak průmyslová tak i zemědělská výroba.

Další fází byla tzv. *krizová fáze*, která se dá zařadit do let 1997-1998/9. K nástupu této fáze přispěla přísná restriktivní politika, která zapříčinila drastické zvýšení úroků. Z toho vyplynulo přiškrčení hospodářského růstu. Díky stagnaci a zhoršení makroekonomických ukazatelů spadla Česká republika v evropském žebříčku zemí až za vyspělé západní země Evropy. V této době došlo k problémům v podnicích těžkého průmyslu, jenž byly privatizovány či zavírány.

Po roce 1999 došlo k vzestupu průmyslové produkce. Tím začala fáze s názvem *opětovný růst*. Vývoj struktury činností se nerovnoměrně lišil v mnoha odvětvích. Nejvíce se rozvíjela výroba elektrických a optických přístrojů. Mezi další patřil gumárenský průmysl a výroba umělých hmot. Nejhůře se projevil propad ve výrobě kovů a kovozpracujícím průmyslu, který vykazoval meziroční propad až od 13,4 %. Restrukturalizace byla bolestivým procesem celé transformace zejména prvních tří/čtyř let. Později však vedla k vzestupu, který vrcholil až na počátku nového tisíciletí. [Škodová-Parmová D., 2006]

Transformace v České republice probíhala formou privatizace. Dětila se na tři základní procesy a to restituce a malá a velká kuponová privatizace. Restituce znamenala návrat podniků a půdy k jeho původním majitelům. Zato v kuponové privatizaci byla velká část státních podniků převedena do soukromého vlastnictví převážně s podobou akciových společností.¹¹ Nicméně lze zhodnotit, že období transformace do konce 90. let nebylo v České republice tak úspěšné jako u sousedních zemí - např. v Maďarsku nebo Polsku. Můžeme to znázornit prostřednictvím Indexu průmyslové produkce (IPP)¹² 2000/1989, který u těchto zemí dosáhl hodnoty 134,5 % a 131,6 %, zatímco v České republice jen 80,9 %. [Spěváček V. a kol., 2002]

V Ostravě bylo nutno jednak zvýšit průmyslovou diverzifikaci, ale také zvýšit zastoupení terciárního sektoru, zejména v oblasti školství, vědy a výzkumu a taktéž kultury. Proces transformace, restrukturalizace a obnovy představoval pro Ostravu soubor nutných změn. Mezi ty nejdůležitější lze zařadit: útlum a pozdější ukončení těžby, útlum metalurgické výroby, budování nových průmyslových zón, rekonstrukci a dostavbu dopravní a technické infrastruktury, regeneraci průmyslových i dopravních brownfields a v neposlední řadě znovuoživení přírodního a životního prostředí území. [Kuta V. - Ferko M., 2009]

¹¹ JENERÁLOVÁ, Ivana. Vývoj české ekonomiky. *Česká republika - oficiální web ČR: Podnikání* [online]

¹² Index průmyslové produkce (IPP) měří vlastní výstup průmyslových odvětví i průmyslu celkem očištěný od cenových vlivů. Při jeho výpočtu se z větší částí vychází z tržeb za vlastní výrobky a služby přeceněné do stálých cen. Index je primárně počítán jako měsíční bazický index, v současné době k průměrnému měsíci roku 2000, a to na úrovni dvouciferného oddílu OKEČ

3.1 Ostrava v procesu transformace

Hospodářský význam Ostravska v rámci celé České republiky před rokem 1989 byl nepochybný. V rámci celostátní produkce připadalo v 80. letech 86 % těžby černého uhlí, 82 % výroby koksu, 66 % surového železa a 60 % výroby oceli. [Sucháček J., 2006: 134] V roce 1989 pracovalo v Ostravě v průmyslu paliv 22 % zaměstnanců, v hutnictví železa 31 % zaměstnanců a ve strojírenství 28 % zaměstnanců. Výraznější zastoupení měl již jen průmysl energetiky (5 %) a chemický průmysl (3 %). [Hruška-Tvrđý L. – Kukuliač P., 2011: 25] Počet zaměstnaných v průmyslu od 80. let ovšem neustále klesá a dochází k přesunu pracovníků do terciárního sektoru.

Tabulka č. 3: Počet zaměstnaných v Ostravě v jednotlivých sektorech

Odvětví	1961	1970	1980	1991	2001
Zemědělství a lesnictví	1 283	1 350	2 121	3 155	952
Průmysl	64 028	72 994	81 702	75 198	42 944
Stavebnictví	9 620	10 553	16 473	14 060	13 323
Služby	31 961	51 765	64 083	79 855	102 991
Celkem	106 892	136 662	164 379	172 268	160 210

Vlastní zpracování, zdroj: ČSÚ – Sčítání lidí, domů a bytů v jednotlivých letech

Transformace regionu se odehrávala tzv. strategií „šokové terapie“, kde byl kladen důraz na rychlou privatizaci, deregulaci cen a liberalismus zahraničního obchodu. V roce 1990 vláda zredukovala jak dotace důlním, tak i hutním podnikům, což se projevilo v poklesu výroby a zaměstnanosti převážně v těchto odvětvích. Napomáhala tomu i nedostatečná poptávka po výrobcích těžkého průmyslu. Díky devalvaci československé měny docházelo k poklesu dovozu oceli a uhlí, což umožnilo lepší adaptaci na právě vznikající podmínky. [Prokop R., 2003]

Na území Ostravy byl celý tento transformační proces zahájen roku 1994, kdy Ostrava přestala být hornickým městem. Definitivně zde byla ukončena těžba černého uhlí. Procesem transformace prošla všechna velká průmyslová města. Ostrava jej vyřešila tzv. reindustrializací a deindustrializací. Oba tyto procesy se projevují v rozložení ekonomických aktivit. Reindustrializace znamená vznik nových pracovních míst ve společnostech, které přišly ze zahraničí nebo vznikly transformací již stávajících firem. Naopak při procesu deindustrializace dochází k přesunu pracovních míst z průmyslu do služeb. Kvůli kapacitě terciárního sektoru mohl mít tento proces za následek ztrátu zaměstnání pro tisíce obyvatel na území Ostravska. Klesl podíl zaměstnanců ve výrobních objektech, např. v oblasti Vítkovic či v bývalé Nové Huti, v současnosti ArcelorMittal. [Hruška-Tvrđý L., 2010-2011] Ve Vítkovických železárnách se zastavil provoz vysokých pecí a postihla je totální restrukturalizace. Nejvíce se to projevilo na počtu zaměstnanců, jenž byl snížen během deseti let až na jednu třetinu. Podobná situace nastala i v závodě v Kunčicích (Nová Huť), kde se počet pracovníků na začátku transformace snížil skoro na polovinu. Útlum se objevil také v dalších odvětvích jako např. koksochemie, metalurgická drahová výroba či důlní strojírenství. Došlo k nízkému zastoupení

automobilového a elektrotechnického průmyslu. Chyběly prostory pro umístění montážních závodů a průmyslových objektů pro výrobu nových materiálů. Naopak mezi rozvojová odvětví patřil průmysl polygrafický, kde docházelo ke vzniku nových soukromých nakladatelství a knihtisků.[Klusáček P., 2005]

Na úkor útlumu těžkého průmyslu se začal rozvíjet terciární sektor, který byl impulsem pro rozvoj rozmanitých podnikání. Trendem v první polovině 90. let byl vznik tzv. malých a středně velkých firem v oblasti služeb a obchodu. Ty nabízely přes 130 000 pracovních míst. Bohužel kvůli nedostatečnému finančnímu zabezpečení a adaptibilitě neměly firmy dlouhého trvání. [Prokop R., 2003]

3.1.1 Restrukturalizace hornictví

Usnesením vlády ČSR z roku 1991 byl zahájen útlumový program tzv. neefektivních částí ostravské dílčí pánve, tj. dolů Šverma, Odra, Hlubina a Zárubek. „*Hlavní část programu restrukturalizace uhelného průmyslu byla vyhlášena vládou ČR usnesením č. 691/92 ze dne 9. prosince 1992. Tímto rozhodnutím byla stanovena likvidace všech dolů v ostravské části revíru za finanční spoluúčasti státu s lhůtou provedení do konce roku 1996 (později prodlouženou do 31. 12. 1998).*“ [Klát J., 2002: 205] Největší změny se objevily u společnosti Ostravsko-karvinské doly (OKD a.s.). Došlo k uzavírání dolů s ohledem na vysoké náklady těžby, modernizaci ziskových dolů v karvinské části či privatizaci nedůlních aktivit. Změny se projeví převážně v nárůstu nezaměstnanosti. Například v roce 1989 společnost OKD a.s. zaměstnávala 104 400 zaměstnanců, v roce 1995 jich už bylo pouze 42 tisíc. Firma se postarala o rekvalifikaci svých zaměstnanců, což se projevilo v rozvoji malých a středně velkých firem zaměřených na oblast strojírenství a zpracování hutních výrobků. Spolupráce mezi těmito firmami fungovala díky kontaktům s OKD v dodavatelských či odběratelských vztazích. V roce 1998 se společnost dostala do rukou skupiny Karbon Invest. Podnik byl zprivatizován a ceny se liberalizovaly, což bylo příčinou pro nevyužití neprodaného uhlí a zásob. [Klusáček P., 2005] Z této situace těžilo Polsko, které mělo jinou politickou strategii. Polsko těžbu podporovalo a dokonce dovozovalo vývoz uhlí k nám do České republiky. [Hruška-Tvrđý L., 2010-2011] V restrukturalizaci hornictví došlo na jedné straně ke zlepšení kvality dobývaných technologií, ale na straně druhé k intenzivní redukci zaměstnanosti. [Sucháček J., 2006]

3.1.2 Restrukturalizace hutnictví

Hutnictví se na území Ostravska vyznačovalo vyšší palivo-energetickou náročností a nižší produktivitou práce. Z těchto důvodů došlo k útlumu neproduktivních kapacit, ekologizaci výroby, rozvoji perspektivních technologií a k souběžnému vytvoření doprovodných sociálních programů. Charakteristickým rysem rozmístění těžkého průmyslu byla jeho koncentrace do dvou hlavních míst a to Kunčice – ArcelorMittal a Vítkovice – Evraz Vítkovice steel. Vláda svěřila osud a vývoj hutnických

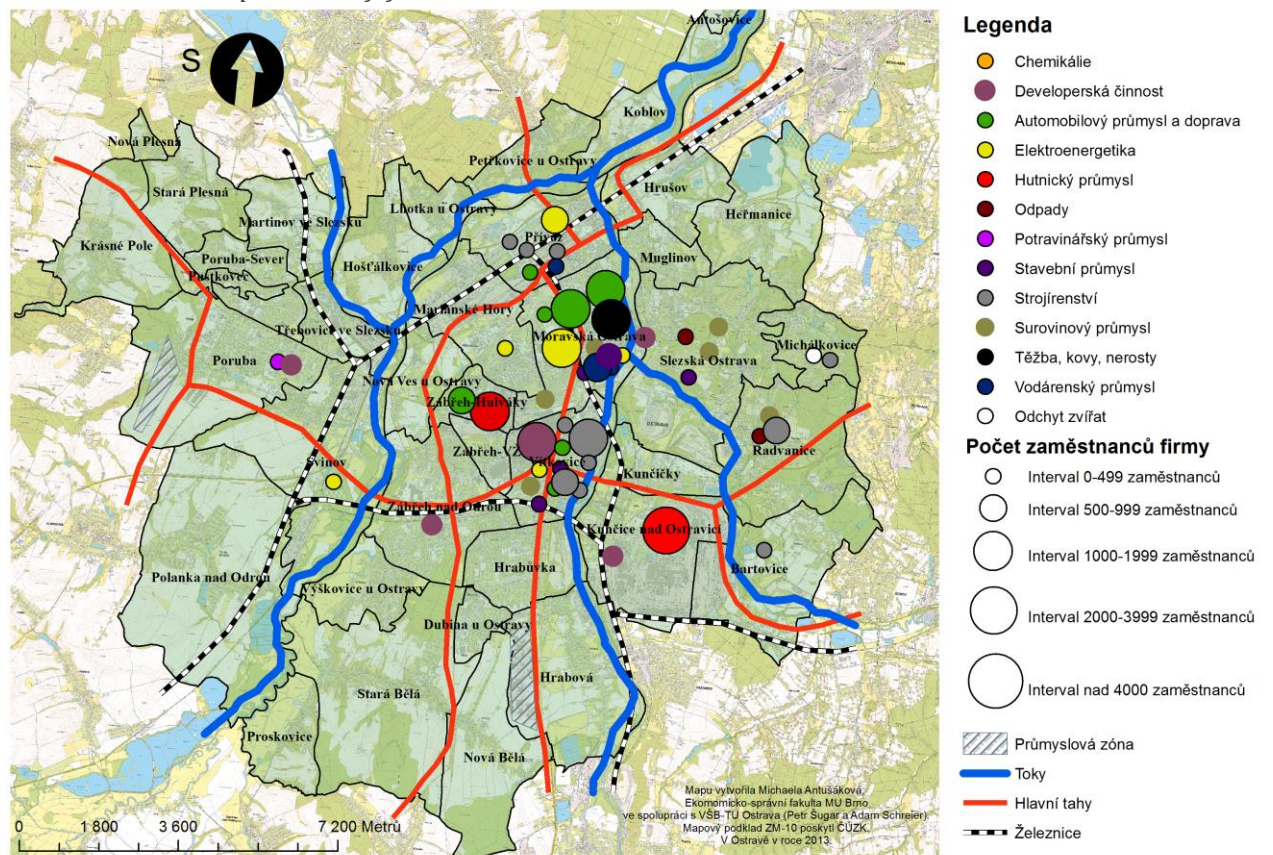
podniků do jejich vlastních rukou. Existovala tzv. „manažerská cesta privatizace“¹³, kterou se vydaly společnosti Vítkovice i Nová Huť. Ministerstvo pro průmysl a obchod se odmítlo podílet na udělení grantů. [Sucháček J., 2006] Restrukturalizace proběhla ve Vítkovických železárnách, kde došlo k redukci zaměstnaných pracovníků z 36 000 na přibližně třetinu v roce 2000. Tento proces neminul i Novou Huť, která snížila počet pracovníků z 25 000 přibližně na polovinu.[Hruška-Tvrđý L. – Kukuliač P., 2011] Zaměstnanci uvedených podniků tvořili přes 70 % zaměstnaných obyvatel v Ostravě. Nyní, když tyto podniky prošly restrukturalizací, netvoří zaměstnanci pracující v těžkém průmyslu ani polovinu této hodnoty. Velká většina zaměstnanců přešla do terciárního sektoru nebo odešla za prací do jiných regionů.

4. Současnost

4.1 Současný průmysl

Současná situace Ostravy je znázorněna na mapě, která zobrazuje podniky a jejich průmyslové zaměření v roce 2011. Na první pohled lze vidět, že Ostrava prošla po transformaci obdobím velkých změn. Jak již bylo řečeno, došlo k uzavření dolů a k omezení hutního průmyslu.

Obr. č. 7: Rozložení podniků a jejich zaměření v roce 2011

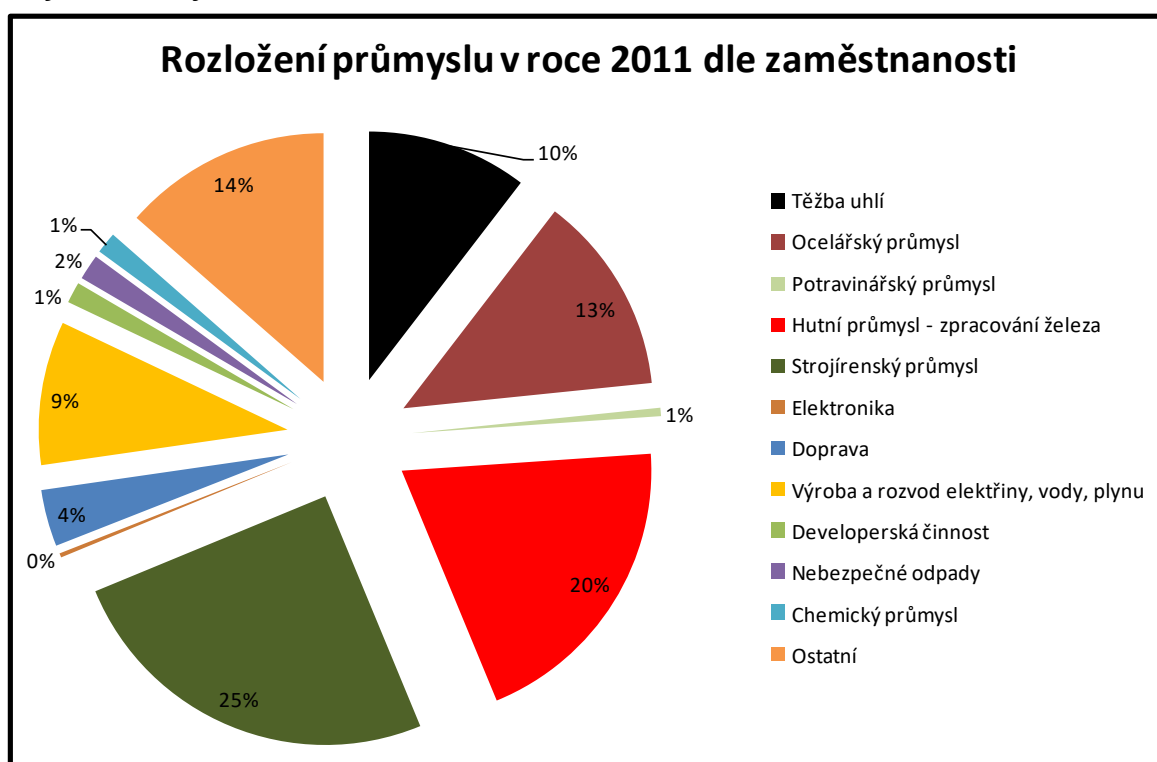
Zdroj: vlastní zpracování ve spolupráci s VŠB-TU

¹³ Spočívala v prodeji 1 % akcií soukromé firmě. S tímto % byla spojena rozhodovací pravomoc a opce na koupi dalších 15 % akcií v případě dosažení stanovených kritérií, která spočívala především v ekonomické úspěšnosti firmy

Těžba

V dnešní době se na území Ostravy nenachází žádný funkční důl. Těžba uhlí se přesunula do okolí Ostravy, převážně na Frýdecko-Místecko a Karvinsko. Nejbližší důl je v Paskově, který se nachází jižním směrem od Ostravy. Tento důl vlastní společnost OKD a.s., která se jako jediná v Moravskoslezském kraji zabývá těžbou uhlí. V organizační struktuře firmy je začleněno pět dolů, ze kterých lze jmenovat např. Důl Karviná nebo Důl Darkov.

Graf č. 2: Průmysl v roce 2011

Vlastní zpracování

Zpracovatelský průmysl a rozvody a výroba energií

Hutním průmyslem a zpracováním železa se v Ostravě zabývá bývalá Nová Huť, kterou dnes vlastní indický podnikatel, pan Mittal. Název společnosti je ArcelorMittal Ostrava a.s. Bývalé Vítkovické železárny, které se zabývaly jak strojírenstvím, tak výrobou a zpracováním železa, se dostaly do ekonomických potíží. Došlo k rozprodání této společnosti a k vzniku několika menších firem. Válcovnu trub převzala firma TŽ Třinec. Na zpracování železa a oceli se zaměřují firmy jako např. Vítkovice Power Engineering a.s. a Evraz Vítkovice steel. Strojírenskou výrobou se zabývá firma Vítkovice a.s. Ta je v současné době považována za nejvíce prosperující podnik na Ostravsku. Mezi další společnosti, které se specializují na strojírenský průmysl, můžeme zařadit např. Hutní montáže a.s., Bucyrus Czech republic nebo Vítkovice Mechanika a.s. Za zmínku stojí výroba osobních i nákladních vagónů. Největšími výrobci v Ostravě jsou společnosti ŠKODA Vagónka a.s. a Ostravské

opravny a strojírný s.r.o. Jediná firma, která se v Ostravě zabývá chemickým průmyslem je společnost Borsodchem s.r.o. sídlící v Mariánských horách. K odvětvím, která jsou v Ostravě rozšířena, patří výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody. Zde mezi nejznámější firmy můžeme zařadit Dalkia Česká republika a.s. nebo SMVAK Ostrava a.s.

Tabulka č. 4: TOP 10 firem v roce 2011

Název společnosti	Počet zaměstnanců	Zaměření
Arcelor Mittal Ostrava a.s.	4 777	hutní prům. - zpracování železa
OKD, a.s.	3 076	těžba
Dalkia Česká rep., a.s.	1 717	výroba a rozvod elektřiny
Vítkovice Power Engineering a.s.	1 679	developerská činnost
Evráz Vítkovice Steel a.s.	1 397	hutní prům. - zpracování železa
SMVAK Ostrava, a.s.	872	úprava a rozvod vody
Bucyrus Czech Republic	800	strojírenský prům.
Hutní Montáže a.s.	790	strojírenský prům.
Vítkovice Mechanika a.s.	708	strojírenský prům.
Škoda Vagonka a.s.	515	doprava

Vlastní zpracování

Velkou změnou pro průmysl v Ostravě bylo vytvoření průmyslových zón v Hrabové a Porubě, kde se koncentroval lehký průmysl. Tyto zóny byly vytvořeny jako nástroj pro přilákání zahraničních investic a rozvoj nových firem. Průmyslové zóny budou blíže rozvedeny v další části práce.

4.2 Srovnání let 1987 vs. 2011 a vymezení hlavních trendů současnosti

Hlavním rozdílem v průmyslové orientaci Ostravy mezi roky 1987 a 2011 je zastoupení těžby a výroby a zpracování hutního materiálu. Těžba byla postupem času úplně zastavena a došlo k omezení hutního průmyslu. Velké společnosti v období před rokem 1989 se rozpadly na menší firmy a již nemají takový vliv na průmysl v Ostravě. V současné době je trendem rozvoj lehkého strojírenského průmyslu. Mezi tahouny tohoto odvětví patří např. firma Trestles, která je specifická kovovýrobou, firma Vaněk s.r.o., která se zabývá výrobou kotlů na biomasu a Smart Traiding zaměřující se speciálně na výrobu vzduchotechniky.

Velkým specifickým znakem současné doby je odliv mladých lidí, kteří odcházejí z Ostravy kvůli nedostatku pracovních příležitostí. To je v rozporu s dobou před transformací, kdy docházelo k přílivu pracovníků do velkých koncernových podniků. Dnešní strategií pro navrácení nových pracovních příležitostí je tvorba průmyslových zón a využívání starých výrobních hal. Dochází k přeměně na multifunkční budovy, mj. i s turistickým potenciálem.

5. Průmyslové zóny

Po transformaci v roce 1989 bylo klíčovou činností hledání nových oblastí pro rozvoj potencionálních průmyslových aktivit. Vytvořily se dva základní přístupy. První nabízel vznik úplně nových zón na zelené louce, tzv. greenfields. Druhý se zaměřoval na využití starých výrobních objektů, které v minulosti sloužily pro těžební a průmyslovou činnost, tzv. brownfields. Většina investorů však upřednostňuje greenfields. Je to proces, který nevyžaduje tolik finančních prostředků na rekonstrukce starých objektů a ve většině případů bývá i časově méně náročný. Negativum tohoto přístupu je však v růstu zastavěné zelené plochy a v nevyužití již existujících průmyslových objektů. Kompromis byl ujednáán v roce 1999, kdy vznikl seznam vhodných oblastí na území Ostravska, které svou polohou a svými dispozicemi splnily základní předpoklady pro vznik nových průmyslových zón.

5.1 Průmyslová zóna Ostrava – Hrabová

Průmyslová zóna o rozloze 110 ha leží na jižním okraji města v bezprostřední blízkosti rychlostí komunikace I. třídy R56 (Ostrava – Frýdek Místek). Základním impulsem pro vybudování průmyslové zóny bylo vytvoření nových pracovních příležitostí a přilákání dalších zahraničních investorů. Pro současnou i budoucí investory byla zřízena technická infrastruktura, která poskytovala dostatečné množství vody, plynu, tepla a elektrické energie. Výhodou byla i blízkost nákupního centra Tesco či dosah městské hromadné dopravy.

Období 2004 – 2006 bývá považováno za I. etapu průmyslové zóny, kdy zde byly realizovány první velké zahraniční investice. Na rozloze 7 ha vybuodovala firma ASUS Czech svůj výrobně-montážní závod a servisní centrum osobních počítačů pro Evropu. Největší rozlohu v této etapě, která čítala bezmála 23 ha, využila holandská developerská společnost CTP Invest pro výstavbu svého průmyslového parku.¹⁴

V letech 2005 – 2007 pokračoval investiční rozmach a docházelo k dalšímu rozšíření zóny. Na ploše 15 ha se rozprostíral závod na výrobu karosérií automobilů korejské společnosti Sungwoo Hitech. Dále se zde vyskytuje firma Briggs&Stratton, která se zabývá výrobou malých spalovacích motorů.

V současné době pokračuje tzv. III. etapa. V té dominuje opět firma CTP Invest, která vlastní v CTParku pozemky o rozloze zhruba 13 ha. V roce 2012 si pronajala osm tisíc metrů čtverečních v nové hale firma ABB Robotics, která plánuje pronájem dalších prostor. Inovací firmy CTP Invest je vytvoření tzv. CTBoxu, který se skládá z moderního skladu, kanceláře i výdejní místnosti, to vše na

¹⁴ Ing. ADAMČÍK, Daniel: Průmyslová zóna Ostrava – Hrabová; *Město, region a velké průmyslové zóny: [sborník ze semináře AUÚP, Ostrava 8.- 9. října 2009]* [online]

ploše o rozloze 450 m². V současné době disponuje celkem šesti CTBoxi, z nichž dva již pronajímá. Do budoucna je v plánu výstavba dalších logisticko-výrobních hal pro nové pronajimatele.¹⁵

Mezi největší společnosti, které sídlí v průmyslové zóně, patří např. ASUS zabývající se elektronikou, SungWoo Hitech zaměřený na automobilový průmysl a Briggs&Stratton, který se specializuje na motory. Společnost CTP Invest pronajímá své prostory o rozloze 45 ha firmám jako je např. GE Money - bankovníctví, developerská společnost CTS Corporation nebo Ringier Print – výroba tiskáren. V současné době v celé zóně sídlí přes 40 společností. K 30. 6. 2012 přesáhly celkové investice částku 14,6 mld. Kč a bylo vytvořeno přes 7 000 pracovních míst.¹⁶

Obr. č. 8: Průmyslová zóna Hrabová

Zdroj: <http://www.ostrava.cz/cs/podnikatel-investor/investicni-prilezitosti/prumyslove-zony/prumyslove-zony>

Průmyslová zóna Hrabová získala řadu ocenění. První bylo v roce 2004 od Ministerstva průmyslu a obchodu „Zóna s největším společenským přínosem“.¹⁷ Poté v roce 2005 obdržela druhé místo ve stejné soutěži. V letech 2009 a 2010 se umístila na předních příčkách v soutěži Nemovitost roku. Nejnovější je ocenění z loňského roku, kdy vyhrála třetí místo v prestižní soutěži Investor a Podnikatelská nemovitost dvacetiletí.¹⁸

¹⁵ MALCHÁREK, Jakub. Průmyslové zóny: v Ostravě-Hrabové plánují postavit další haly. *Moravskoslezský deník* [online].

¹⁶ Ostrava - Hrabová. *Moravskoslezský kraj* [online].

¹⁷ Oficiální portál města Ostravy. NOVOTNÁ, Aneta: Hrabová [online].

¹⁸ MALCHÁREK, Jakub. Průmyslové zóny: v Ostravě-Hrabové plánují postavit další haly. *Moravskoslezský deník* [online].

5.2 Průmyslová zóna Ostrava – Mošnov

Tato průmyslová zóna nespadá do katastru města, ale její význam pro zaměstnanost v Ostravě je nezpochybnitelný. Nachází se 25 km jižně od centra Ostravy a zahrnuje plochu cca 200 ha. Mezi hlavní přednosti této oblasti patří svobodné celní pásmo získané díky Mezinárodnímu letišti Leoše Janáčka, přímé napojení na železniční síť Českých drah, blízkost rychlostní komunikace R 48 a dálnice D1.

V I. pololetí roku 2010 zde byla dokončena nezbytná technická infrastruktura. Celá zóna čítá rozlohou okolo 200 ha, kdy 45 ha je vyčleněno pro strategické investory a zhruba 30 ha pro menší investory.

Mezi největší společnosti, které sídlí v průmyslové zóně, patří PLAKOR Czech s.r.o. zabývající se plastovými komponenty do automobilů, Behr Ostrava s.r.o. zaměřená na výrobu chladičů, Cromodora Wheels proslulá výrobou motorových a přípojných vozidel, obchodní a logistický servis Free zone Ostrava či slovenská developerská společnost HB Reavis Group. V současné době firmy zabírají přes 120 hektarů areálu. Mezi další známé společnosti působící v této oblasti lze zařadit ArcelorMittal, Vítkovice Heavy Machinery, ODS Dopravní stavby Ostrava a další.¹⁹ K 30. 6. 2012 zde bylo vytvořeno 1 557 pracovních míst.²⁰

Obr. č. 9: Průmyslová zóna Ostrava - Mošnov

Zdroj: <http://www.technoprojekt.cz/mosnov.php>

¹⁹ MALCHÁREK, Jakub. Průmyslové zóny: v Ostravě-Hrabové plánují postavit další haly. *Moravskoslezský deník* [online].

²⁰ Ostrava - Mošnov. *Moravskoslezský kraj* [online]. 2013 [cit. 2013-05-10]

Další rozšiřování této průmyslové zóny se neplánuje. Avšak v nejbližší době se počítá s nápaditým progresem, ať už se jedná o plánovaný rozvoj letiště Leoše Janáčka Ostrava nebo o realizaci projektu tzv. Multimodálního logistického centra.²¹

5.3 Průmyslová zóna Ostrava - Poruba

Nová zóna lehkého průmyslu vzniká v Ostravě – Porubě, konkrétně v areálu Nad Porubkou. Dříve patřil tento areál bývalé stavební firmě Bytostav, ale postupně chátral, dokud jej nezískal městský obvod Poruba. „V roce 2003 získala porubská radnice dotaci od Státního fondu životního prostředí ve výši 23 milionů korun na odstranění skládek, náletových dřevin a na dekontaminaci půdy, uvedla mluvčí porubské radnice Hana Kremelová“ [Šlezinger R., 2004, roč. 4, č. 297, s. 10]

Projekt podpořila i agentura CzechInvest, která se zde zabývala výstavbou moderních administrativních budov. V zóně profiluje i Prologis Park Ostrava či Porubka Business Park, které nabízejí menší výrobní prostory, haly a sklady. Mezi nejvýznamnější podniky patří firma Kodecar s.r.o., která se zabývá automobilovým průmyslem a Vianor Pneuservis, který se zaměřuje na sklady pneumatik a další. V roce 2011 zde byl umístěn nový sběrný dvůr společnosti OZO Ostrava za účelem snížení počtu černých skládek na území města.²²

Obr. č. 10: Průmyslová zóna Ostrava - Poruba

Zdroj: <http://www.kodecar.cz/servis/kontakty.php>

²¹ Ing. ADAMČÍK, Daniel: Průmyslová zóna Ostrava – Mošnov; *Město, region a velké průmyslové zóny: [sborník ze semináře AUÚP, Ostrava 8.- 9. října 2009]* [online]

²² LAPISZ, Břetislav. Nově otevřený sběrný dvůr v Porubě nahradí dva staré. *Moravskoslezský deník* [online]

6. Brownfields

Pojem brownfield lze charakterizovat jako pozemek, objekt či areál, který je nedostatečně využíván, zanedbáván či dokonce kontaminován. Nelze jej efektivně využívat, aniž by neproběhl proces regenerace. Vzniká jako pozůstatek průmyslové, zemědělské, rezidenční, vojenské či jiné aktivity. [Hruška-Tvrđý L. – Kukuliač P., 2011] Takových oblastí se v Ostravě nachází několik desítek a to i v blízkosti centra města. Jejich celková rozloha zabírá kolem 9 % rozlohy města.

Mezi nejznámější brownfields s rozvojovým potenciálem patří Karolina a Dolní oblast Vítkovic, které jsou již z části regenerovány a využívány. Mezi další patří tzv. sociální brownfields²³ nacházející se v městské části Hrušov. V nynější době dochází k odkoupení pozemků spojených s budoucí přípravou nové průmyslové zóny. Kromě náročné regenerace těchto ploch je dalším problémem pomalého rozvoje fakt, že ani jedno z níže uvedených brownfields nevlastní město Ostrava, takže je třeba absolvovat jednání s vlastníky nemovitostí.

Tabulka č. 5: Nejvýznamnější brownfields v Ostravě

Část obce	Název	Výměra (ha)	Předchozí využití	Vlastník	Současné využití
Heřmanice	Odval dolu Heřmanice	116,4	důlní haldy	RPG GE	mokřad, cyklostezka, železnice
Mariánské Hory	Švermova chemická halda	48	areál prům. podniku, kde skončila výroba	ČD, a.s.	skládky
Mariánské Hory	Koksovna Šverma	40,2	areál prům. podniku, kde skončila výroba	ČD, a.s.	plochy železniční dopravy
Kunčice	Odval dolu Zárubek	29,2	důlní haldy	Lesy ČR a.s.	skládky
Hrušov	Bývalá NCHZ Chemie Hrušov a.s.	25,3	areál prům. podniku, kde skončila výroba	ČR, Diamo s.p.	Les
Hulváky	Deza a.s.	24,7	areál prům. podniku, kde skončila výroba	Vítkovice a.s.	lehký průmysl
Přívoz	OKD a.s.	23,4	skladky prům. a chem. odpadů	Vítkovice a.s.	průmyslová činnost
Bartovice	Rudná kaliště elektrárenského popílku	22,8	areál prům. podniku, kde skončila výroba	AM Ostrava	havarijní rezerva pro odsun popílku
Hrabůvka	Odval Zábřeh	21,2	důlní haldy	nezjištěn	skládky

Vlastní zpracování, zdroj: Databáze Moravskoslezský kraj - brownfields

²³ Sociální brownfield = nevyužíval se pro samotnou výrobu, ale sloužil pro ubytovny dělníků z okolních podniků

6.1 Nová Karolina

Oblast ležící v blízkosti centra města je spojena s průmyslovou činností již od roku 1846, kdy zde vznikl důl Karolina společně s koksovnu. Roku 1905 zde byla zřízena elektrická ústředna, která se jako jediná společně s elektrocentrálou (tzv. dvojhalí) zachovala. Obě historické budovy, dnes označovány pojmem „Trojhalí“, jsou zapsány v seznamu Národních technických památek.²⁴

Průmyslová činnost na tomto území skončila koncem 70. let 20. stol., poté bylo vše kromě již zmíněných budov zbouráno a došlo k rekultivaci pozemků. Celý tento rekultivační proces stál kolem 2 miliard korun a byl hrazen z Fondu národního majetku. [Boříková H. – Menzelová K., 2006: 48] Po vyhlášení architektonicko-urbanistických soutěží v roce 1999 a developerských soutěží v letech 2004 a 2005 nakonec vítězství projektu patřilo společnosti Multi Development. Díky tomu zde vznikla rozsáhlá stavební plocha o velikosti 32 ha, která dostala název Nová Karolina. V současné době se zde nachází multifunkční centrum o celkové ploše 240 000 m², jenž je využíváno pro maloobchodní prostory, rezidenční objekty a kancelářské prostory, oddechová, zábavní a sportovní zařízení.

Do budoucna je plánována rekonstrukce Elektrocentrály, z které by mělo být multifunkční zastřešené náměstí podobné Masarykovu. Z Ústředny by se měla stát dvojitá víceúčelová sportovní hala. Rekonstrukce Trojhalí by měla být hotova ke konci roku 2013, celý projekt pod názvem Nová Karolina v roce 2018.²⁵

Obr. č. 11, obr. č. 12: Trojhalí, Probíhající rekonstrukce

Vlastní foto

²⁴ *Industriální soubory v Ostravě vybrané k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO*

²⁵ PLEVA, M. *Moravskoslezský deník* [online]. 2005 [cit. 2013-05-05]. Trojhalí: náměstí, na kterém nikdy nezmoknete. Dostupný na WWW:

6.2 Dolní oblast Vítkovice

Dolní oblast Vítkovic úzce navazuje na lokalitu Nová Karolina. Skládá se ze tří částí: důl Hlubina v severní části, ve střední části vysoké pece, koksovna a její chemický provoz a v jižní části se nachází průmyslové a administrativní budovy. Celý pozemek disponuje plochou o velikosti 150 ha.²⁶ Průmyslová činnost zde skončila po 170 letech v roce 1998. Část této strategické lokality byla spolu s hlubinným uhelným dolem Hlubina nařízením vlády č.337/2002 Sb. prohlášena za národní kulturní památku.²⁷ V roce 2008 byl objekt zařazen na seznam Evropského kulturního dědictví. Industriální objekty a lokality vlastní strojírenská skupina VÍTKOVICE MACHINERY GROUP vše s průmyslníkem Janem Světlíkem. Právě on se propracoval k vlastní koncepci zachovat z památky jen nejhodnotnější části, naplnit prostor originální architekturou a vytvořit spojnici mezi částmi Ostravy.

Obr. č. 13, obr. č. 14: Vítkovické železářny, Detail vysokých pecí

Vlastní foto

Celý projekt nadregionálního významu s názvem Nové Vítkovice by měl stát zhruba 60 mld. Kč. Za finanční účasti státu, kraje, města Ostravy i obou vysokých škol by zde měl vyrůst areál s byty, obchody, muzeum techniky, výzkumná pracoviště apod. Jako první vybuodovala společnost Vítkovice a.s. ve sto let starém a již řadu let nepoužívaném plynojemu kongresové centrum, které dostalo název GONG. Tato stavba byla převážně financována z evropských fondů. [Ostrava Černá louka, 2009] Dále se zde vyskytuje expozice s názvem „Svět techniky“, která spojuje muzeum s interaktivním science centrem. Zajímavá je i naučná stezka, která ukazuje virtuální ztvárnění technologie výroby železa, koksu a těžby uhlí společně s prohlídkou celého areálu.²⁸ Jako další bude realizována rekonstrukce vysokých pecí a energetické ústředny. Celý projekt regenerace a oživení technických památek v Dolní oblasti Vítkovic získal cenu ředitele CzechTourism za unikátní projekt k rozvoji národní technické

²⁶ Dýchám pro Ostravu - BC. HAVRÁNEK, Petr. *Brownfieldy na území města* [online]. [cit. 2013-05-05].

²⁷ *Industriální soubory v Ostravě vybrané k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO*

²⁸ Oficiální portál Dolní oblast Vítkovice. [online]. [cit. 2013-05-05]

památky a Evropského kulturního dědictví v soutěži o evropskou destinaci nejvyšší kvality - EDEN 2011. Celý areál Dolní oblasti Vítkovic je ideální pro konání různých kulturních a turistických akcí. Konají se zde festivaly jako např. Rocková Ostrava, Colors of Ostrava apod. Mimo jiné například přímo v hale smaltovny Vítkovice Power Engineering proběhla ve středu 1. května 2013 vernisáž uměleckých děl, která vznikla v průběhu symposia Smalt Art Vítkovice 2013.²⁹

Od června 2010 převzalo sdružení Dolní oblast Vítkovice do svého portfolia i působení bývalého „hornického muzea Landek“, dnes „LANDEK PARK“. Sdružení si od propojení největších technických památek na území Ostravska velmi slibuje.

Obr. č. 15: Hala GONG

Vlastní foto

Obr. č 16: Expozice „Svět techniky“

Vlastní foto

²⁹ MRVOVÁ, Š. *Moravskoslezský deník* [online]. 2013 [cit. 2013-05-05]. Židle Magdaleny Jetelové zdobí Dolní oblast Vítkovic

6.3 Hrušov

Oblast tzv. sociálního brownfieldu o rozloze přibližně 40 ha se nachází v blízkosti řeky Odry a dálnice D1. V jižním sousedství je lokalizován bývalý chemický závod Dukla, který bude v blízké době transformován pro komerční využití. Areál Hrušova leží v úzké návaznosti na železniční trať Ostrava – Bohumín a stávající skládku OZO Ostrava s.r.o. Jedná se o bývalé budovy, které sloužily až do roku 1989 jako ubytovny pro dělníky. Území je vyhodnoceno jako ekologicky nezávadné, proto se zde bude pravděpodobně po roce 2014 budovat průmyslová zóna pro lehký průmysl. Nejprve je ale nutné celý areál odvodnit, což by mělo stát kolem 2 miliard korun.³⁰ Dominantní položkou je navýšení terénu přibližně o tři a půl metru na úroveň stoleté vody. Byl zpracován asanační projekt „Gravitační odvodnění Hrušova“, jehož zpracovatelem je společnost HYDROPROJEKT, a.s.

V současné době probíhá odkup pozemků, městu Ostravě patří cca 86 %. Projekt předpokládá převážně výstavbu nájemních administrativních objektů, případně výzkumných a poloprovozních areálů a vytvoření minimálně 1 500 - 2 000 nových pracovních míst.³¹ První investory by zóna mohla přivítat mezi lety 2015 a 2016.³²

Obr. č. 17: Hrušov

Zdroj: <http://www.ostrava.cz/cs/podnikatel-investor/investicni-prilezitosti/brownfieldy/hrusov>

³⁰ Ostrava změní brownfield. *Logistika* [online]. 2011, 24.2.2011 [cit. 2013-05-05].

³¹ Oficiální portál města Ostravy. NOVOTNÁ Alena. *Hrušov* [online]. 2.4.2013 [cit. 2013-04-09]

³² MALCHÁREK, Jakub. Průmyslové zóny: v Ostravě-Hrabové plánují postavit další haly. *Moravskoslezský deník* [online].

Závěr

Ostrava se jako industriálně zaměřené město musela v 90. letech 20. století potýkat s rozsáhlou škálou změn, které byly zapříčiněny právě probíhající transformací na území České republiky. Tehdy začalo její pojmenování „*město uhlí a železa*“ ztrácet svůj význam. Postupem času to přestávalo být šedé město proslulé jen průmyslem a prací, stalo se z něj moderní město s vyspělým technologickým zázemím a inovačním potenciálem, plné kultury, vzdělání a zábavy. Má práce pojednává o vývoji průmyslové výroby na území Ostravy, o jeho hlavních tendencích a trendech, díky kterým město dospělo do dnešní podoby.

Éra rozkvětu malé obce započala v druhé polovině 18. století, kdy bylo na území Ostravska objeveno uhlí. Ihned po zahájení těžby uhlí se začal rozvíjet těžký průmysl. Doly se nacházely po celé severovýchodní části Ostravy, kde byly, a doposud jsou, velké zásoby uhlí. Těžba nerostných surovin vedla k rozvoji hutnictví, strojírenství i chemického průmyslu. Ostrava se rozrostla v prosperující město, které přispívalo svou produkcí do hospodářského rozvoje republiky, ať už v oblasti průmyslové výroby nebo zvyšující se mírou zaměstnanosti.

Silná koncentrace pouze několika odvětví průmyslu se plně projevila od počátku 90. let, kdy začala nutná a složitá etapa transformace a restrukturalizace průmyslové základny. V prvních letech ještě Ostrava nepocítila výraznější změny v oblasti výroby a zaměstnanosti. Brzy však s nástupem privatizace podniků a liberalizace cen došlo k zásadní restrukturalizaci těžkého průmyslu. Těžba uhlí a s ní spojené hutnictví byly zastaveny či výrazně omezeny. Ostrava ztrácela svou popularitu, docházelo ke zvyšování míry nezaměstnanosti. Lidé přecházeli z těžkého průmyslu do terciárního sektoru, někteří svou práci ztratili úplně a byli nuceni region opustit. Od té doby dochází k odlivu mladých lidí, kteří odcházejí za prací a lepšími životními podmínkami jinde. Dalším důvodem odchodu mladých lidí může být znečištěné ovzduší na území Ostravy. Jedná se o dlouhodobou problematiku, která je zde citlivě vnímána již od počátků průmyslové výroby. Stále dochází k vysokému znečištění ovzduší jak místními podniky, tak těmi z blízkého Polska.

Statutární město Ostrava se snaží tyto negativní jevy ovlivnit všemi možnými prostředky. Jedním z nejdůležitějších je tvorba průmyslových zón v okrajových částech Ostravy. Průmyslová výroba je přirozeně vytlačována z centra města, moderní výrobní technologie většiny nových firem jsou životnímu prostředí daleko příznivější. Mezi prosperující průmyslové zóny zaměstnávající tisíce obyvatel patří Hrabová, Poruba a Mošnov, která formálně nespadá do katastru města, ale na zaměstnanost má nezpochybnitelný vliv. Novinkou bude nová zóna v Hrušově, která se nachází na počátku svého zrození. V současné době dochází k odkupu pozemků a jejich následné regeneraci. Rozvoj průmyslových zón, technologických parků, inovačních center apod. je v současné době

prioritou města. Nové pracovní příležitosti, odsun průmyslu z centra města a další rozvoj hospodářství by měl přilákat nejen investice, ale také nové občany do Ostravy.

Podstatným prvkem dnešní Ostravy je regenerace ploch brownfields ležících v blízkosti centra. Mezi úspěšné projekty patří zejména Dolní oblast Vítkovic a Nová Karolina. Oba projekty jsou pro Ostravu nesporným přínosem, jejich multifunkční využití v oblasti obchodu, administrativy, kultury, volného času, cestovního ruchu, ale i bydlení je možností i výzvou. Nezanedbatelný je také historický odkaz některých dochovaných a památkově chráněných objektů. Impulsem pro regeneraci starých objektů je primárně zlepšení podmínek kvality života stávajících obyvatel města a snaha o přilákání nových. Ostrava se opět pomalu stává městem zábavy, kultury, sportu i vzdělání. Věřím, že se tento reálný dojem z Ostravy dostane do všech koutů České republiky, a že se obliba Ostravy přiblíží té z dob před sametovou revolucí.

Zdroje

- 1) BAKALA, Jaroslav a Karel JIŘÍK. *Dějiny Ostravy*. Vyd. 1. Ostrava: Sfinga, 1993, 811 s., [16] s. barev. obr. příl. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-854-9139-7.
- 2) BOŘÍKOVÁ, H. - MENZELOVÁ, K. Ostravská pětka. *Euro*, květen 2006, č. 19, s. 48
- 3) DLOUHÝ, Jaromír. *Historie a současnost podnikání na Ostravsku*. 1. vyd. Žehušice: Městské knihy, 2001, 343 s. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 80-902-9192-9.
- 4) HRUŠKA TVRDÝ, Lubor a Pavel KUKULIAČ. *Socioekonomický atlas Ostravy: Socioeconomic atlas of Ostrava*. Vyd. 1. Ostrava: Accendo - Centrum pro vědu a výzkum, 2011, 221 s. ISBN 978-80-904810-2-2.
- 5) HRUŠKA TVRDÝ, Lubor. *Industriální město v postindustriální společnosti*. Vyd. 1. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2010-2011, 4 sv. (118, 179, 221, 249 s.). Acta Universitatis Gothoburgensis, 39. ISBN 978-80-904810-3-94.
- 6) *Industriální soubory v Ostravě vybrané k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO*. ISBN 9788085034011.
- 7) JANÍK, Miroslav. Rozvoj chemického průmyslu na Ostravsku. In: JIŘÍK, Karel a kolektiv. *Ostrava 13: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1985, 255 - 281.
- 8) JIŘÍK, Karel a Blanka PITRONOVÁ. *Dějiny Ostravy*. 1. vydání. Ostrava: Profil, 1967
- 9) JONÁŠ, Jiří. *Ekonomická transformace v České republice: makroekonomický vývoj a hospodářská politika*. Vyd. 1. Praha: Management Press, 1997. 207 s. ISBN 80-85943-22-0
- 10) KLÁT, Jaroslav. Od nálezů uhlí po útlum těžby na Ostravsku. In: *Hornický zpravodaj*. 2. sborník. Ostrava: Klub přátel Hornického muzea v Ostravě, 2002, s. 24-215.
- 11) KLUSÁČEK, Petr. Down-scaling of bituminous coal mining, restructuring of steel works and heavy engineering in the Ostrava region. Brno, 2005. ISSN 1210-8812.
- 12) KLUSÁČEK, Petr. *Průběh restrukturalizace vybraných průmyslových podniků na Ostravsku*. Brno: Ústav Geoniky AV ČR, 2005. 6 s. ISBN 80-86407-05-5.
- 13) MACHOTKOVÁ, Jana. *Společnost Vítkovice v dokumentech 1828-2003*. Vyd. 1. V Šenově u Ostravy: Tilia, 2003, 182 s. ISBN 80-861-0179-7
- 14) MIŠTERA, Ludvík. *Geografie regionů České republiky*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1997. 166 s. ISBN 80-7082-334-8.
- 15) *Ostrava Černá louka: kandidát na titul Evropské hlavní město kultury 2015*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2009, 319 s. brožura.
- 16) PAVLICA, Tomáš. *Základní tendence a etapy vývoje ostravské průmyslové oblasti do roku 1910*. 1990. 305 s.

- 17) PROKOP, Radim. Ostrava v procesu transformace: Strukturální proměny města na prahu třetího tisíciletí. In: *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 2003, 284 - 308. ISBN 80-86101-77-0.
- 18) SPĚVÁČEK, Vojtěch a A KOL. *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. Praha: Linde, 2002. 525 s. ISBN 80-86131-32-7
- 19) SUCHÁČEK, Jan. *Restrukturalizace tradičních průmyslových regionů v tranzitivních ekonomikách*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2006, 221 s. ISBN 80-248-0865-X.
- 20) ŠKODOVÁ-PARMOVÁ, Dagmar. *Historický vývoj vybraných odvětví hospodářství ČR a jeho dopady na její úlohu v integračním procesu v Evropě*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006, 184, 40 s. ISBN 80-704-0886-3.
- 21) ŠLEZINGR, Radim. V Porubě vznikne nová průmyslová zóna. *Moravskoslezský deník*. 2004, roč. 4, č. 297, s. 10.
- 22) ZÁŘICKÝ, Aleš. *Ostravské dělnické kolonie. I: Závodní kolonie kamenouhelných dolů a koksoven v moravské části Ostravy* Vyd. 1. Editor Martin Jemelka. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2011, 541 s. Spis OU, č. 238/2011. ISBN 978-807-3689-537.
- 23) ZÁŘICKÝ, Aleš. *Ve stínu těžních věží: historie dobývání kamenného uhlí v petřvaldské pánvi od počátku prospektorské činnosti do roku 1906*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2004, 262 s. ISBN 80-704-2653-5.

Internetové zdroje

Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Ostrava - město* [online]. 18.6.2012 [cit. 2013-04-09].

Dostupné z: http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_ostlava_mesto

Foto Ostrava. *Historie Ostravy* [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z:

<http://www.ostravafoto.cz/historie-ostavy>

Foto Ostrava. *Historie těžby v Ostravě* [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z:

<http://www.ostravafoto.cz/historie-ostavy>

Hornictví.info.cz. *Historie hornictví: Všeobecné dějiny dobývání uhlí v Ostravsko-karvinské pánvi*

[online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.hornictvi.info/historie/lokalita/okr/00.htm>

Oficiální portál města Ostravy. KRZYŽANKOVA, Vlasta. *Historie města* [online]. 2.7.2012 [cit. 2013-04-09].

Dostupné z: <http://www.ostrava.cz/cs/o-meste/historie-mesta>

Oficiální portál města Ostravy. NOVOTNÁ Alena. *Průmyslové zóny* [online]. 2.4.2013 [cit. 2013-04-09].

Dostupné z: <http://www.ostrava.cz/cs/podnikatel-investor/investicni-prilezitosti/prumyslove-zony/prumyslove-zony>

Ostrava 2015. *Podrobná historie města: Moravská Ostrava - z vesnice velkoměsto* [online]. [cit. 2013-04-09].

Dostupné z: <http://www.ostrava2015.cz/web/structure/podrobna-historie-mesta-57.html>

- Ostravaci.cz. *Jak v Ostravě pochovali uhlí* [online]. 2012, 22.1.2012 [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.ostravaci.cz/?s=z-historie-ostravy&id=148>
- Ostravaci.cz. *Přehled dolů na Ostravsku* [online]. 2007, 12.5.2007 [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.ostravaci.cz/?s=z-historie-ostravy&id=7>
- JENERÁLOVÁ, Ivana. Vývoj české ekonomiky. *Česká republika - oficiální web ČR: Podnikání* [online]. 2011, Provozovatelem je Ministerstvo zahraničí, 14.8.2011 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.czech.cz/cz/Podnikani/Ekonomicka-fakta/Vyvoj-ceske-ekonomiky>
- Město, region a velké průmyslové zóny: [sborník ze semináře AUÚP, Ostrava 8.- 9. října 2009]* [online]. 1. vyd. Brno: Ústav územního rozvoje, 2010, 61 s. [cit. 2013-04-29]. ISBN 978-80-87318-08-9 Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2010/2010-01/30_mesto.pdf
- Ostrava změní brownfield. *Logistika* [online]. 2011, 24.2.2011 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.enviweb.cz/clanek/sanace/85415/ostrava-zmeni-brownfield>
- Oficální portál Dolní oblast Vítkovice. [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.dolnioblastvitkovice.cz/default/index/index/lang/cs/site/36>
- MRVOVÁ, Š. *Moravskoslezský deník* [online]. 2013 [cit. 2013-05-05]. Židle Magdaleny Jetelové zdobí Dolní oblast Vítkovic. Dostupný na WWW: http://moravskoslezsky.denik.cz/zpravy_region/zidle-magdaleny-jetelove-zdobi-dolni-oblast-vitkovic-20130501.html
- Dýchám pro Ostravu. BC. HAVRÁNEK, Petr. *Brownfieldy na území města* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.dychamproostravu.cz/ekologicke-zateze/brownfieldy>
- PLEVA, M. *Moravskoslezský deník* [online]. 2005 [cit. 2013-05-05]. Trojhalí: náměstí, na kterém nikdy nezmoknete. Dostupný na WWW: http://moravskoslezsky.denik.cz/zpravy_region/trojhal serial karolina20110410.html
- MALCHÁREK, Jakub. Průmyslové zóny: v Ostravě-Hrabové plánují postavit další haly. *Moravskoslezský deník* [online]. 2013, 9.1.2013 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z: <http://moravskoslezsky.denik.cz/podnikani/prumyslove-zony-v-ostrave-budou-se-rozrustat-20130109.html>
- Ostrava - Hrabová. *Moravskoslezský kraj* [online]. 2013 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z: <http://podnikatel.kr-moravskoslezsky.cz/cz/podnikatel/ostrava---hrabova-9848/>
- Ostrava - Mošnov. *Moravskoslezský kraj* [online]. 2013 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z: <http://podnikatel.kr-moravskoslezsky.cz/cz/podnikatel/ostrava---mosnov-9855/>
- LAPISZ, Břetislav. Nově otevřený sběrný dvůr v Porubě nahradí dva staré. *Moravskoslezský deník* [online]. 2011, 20.11.2011 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z: http://moravskoslezsky.denik.cz/zpravy_region/poruba-sber20111119.html

Seznam tabulek:

<i>Tabulka č. 1: Přehled dolů</i>	<i>- 15 -</i>
<i>Tabulka č. 1: Přehled dolů na Ostravsku-pokračování ze str. 12.....</i>	<i>- 16 -</i>
<i>Tabulka č. 2: TOP 10 podniků na území Ostravy</i>	<i>- 24 -</i>
<i>Tabulka č. 3: Počet zaměstnaných v Ostravě v jednotlivých sektorech.....</i>	<i>- 27 -</i>
<i>Tabulka č. 4: TOP 10 firem v roce 2011</i>	<i>- 31 -</i>
<i>Tabulka č. 5: Nejvýznamnější brownfields v Ostravě</i>	<i>- 36 -</i>

Seznam grafů:

Graf. č. 1: Průmysl v roce 1987..... - 24 -

Graf č. 2: Průmysl v roce 2011 - 30 -

Seznam obrázků:

<i>Obr. č. 1, obr. č. 2: „Ostravské Hradčany“, Důl Hlubina</i>	<i>- 17 -</i>
<i>Obr. č. 3: Důl Jindřich</i>	<i>- 17 -</i>
<i>Obr. č. 4, obr. č. 5: Kladivová věž dolu Jeremenko, Vodní jáma společnosti DIAMO s. t.</i>	<i>- 18 -</i>
<i>Obr. č. 6: Rozložení podniků a jejich zaměření v roce 1987</i>	<i>- 23 -</i>
<i>Obr. č. 7: Rozložení podniků a jejich zaměření v roce 2011</i>	<i>- 29 -</i>
<i>Obr. č. 8: Průmyslová zóna Hrabová</i>	<i>- 33 -</i>
<i>Obr. č. 9: Průmyslová zóna Ostrava - Mošnov</i>	<i>- 34 -</i>
<i>Obr. č. 10: Průmyslová zóna Ostrava - Poruba</i>	<i>- 35 -</i>
<i>Obr. č. 11, obr. č. 12: Trojhalí, Probíhající rekonstrukce</i>	<i>- 37 -</i>
<i>Obr. č. 13, obr. č. 14: Vítkovické železářny, Detail vysokých pecí</i>	<i>- 38 -</i>
<i>Obr. č. 15: Hala GONG</i>	<i>- 39 -</i>
<i>Obr. č. 16: Expozice „Svět techniky“</i>	<i>- 39 -</i>
<i>Obr. č. 17: Hrušov</i>	<i>- 40 -</i>

Seznam zkratek:

a.s. – akciová společnost

ČD – České dráhy

ČR – Česká Republika

HDP – hrubý domácí produkt

IPP – index průmyslové produkce

NKP – národní kulturní památka